

бярэзка №12

№ 12/2017(1075)

ISSN 0320-7579

‘ike*

Калі ты рухаешся ў тым напрамку, у якім расце твой страх, значыць, ты на правільным шляху.

Міларад Павіч

*‘ike — з гавайскай «рэакцыя» — тэма нумара

Бі, ці бяжы, ці... здзіўляй

Што вы робіце, калі адчуваеце небяспеку? Скручваецеся ў клубок (ну, гэта ўсе могуць), скаліце іклы (але, пэўна, атрымліваецца не страшна), выпускаеце чарнілы (на паперу, зразумела)? А якія цікавыя рэакцыі на небяспеку ў свеце жывёл? Вось вам некалькі самых незвычайных варыянтаў. Але, як кажуць, не спрабуйце паўтарыць гэта дома. І нідзе не спрабуйце.

Апосум, які жыве на тэрыторыі Паўночнай і Паўднёвай Амерыкі, звычайна рэагуе падчас небяспекі самым тыповым спосабам: шыпіць, рыкае і паказвае зубы. Можна нават балюча ўкусіць. Аднак у выпадку, калі гэта не дапамагае, а сітуацыя робіцца ўсё больш небяспечнай, гэты звер прыкідваецца мёртвым. Ён валицца на зямлю, пускае сліну, а потым перастае рухацца, застаючыся з адкрытым ротам. І пачынае жудасна пахнуць.

Многія драпежнікі аддаюць перавагу свежыне, таму, калі бачаць ужо мёртвага, ды яшчэ і смярдзючага зверка, хутка губляюць цікавасць і пакідаюць яго ў спакой. Але самае цікавае ў такім метадзе абароны тое, што жывёла робіць гэта несвядома, рэагуючы на моцную стрэсавую сітуацыю. І такі каматозны стан можа

доўжыцца некалькі гадзін. Апусум вяртаецца ў свядомасць толькі пасля таго, як вораг знікае. Якім чынам яго свядомасць ведае, калі можна вяртацца, застаецца загадкай.

Тонкі лоры — гэта невялікі мілы прымат, які днём спіць, а ноччу скача па трапічных лясах Паўднёва-Усходняй Азіі. Лоры мае даўжыню цела каля 35 сантыметраў і сілкуецца дробнымі жывёламі, якія яму шчасціць злавіць, а таксама п'е сок дрэў. З-за дробных памераў і павольнасці лоры вельмі цяжка абараніцца ад ворагаў, таму гэтыя прыматы вынайшлі арыгінальны спосаб абароны. На локцях тонкіх лоры ёсць атрутныя залозы. Звярок злізвае яд, які выпрацоўваюць гэтыя залозы, і разносіць яго па ўсёй сваёй поўсці. Самкі тонкіх лоры наносяць свой яд і на целы сваіх дзяцей, перш чым адправіцца на паляванне і пакінуць іх у адзіноце.

Жывёлы злізваюць яд — іх укусы таксама робіцца атрутным, таму ён выклікае боль і прыпухласць. Некаторыя людзі паміралі ад анафілактычнага шоку пасля ўкусу тонкага лоры, хоць сам яд не смяротны для чалавека і буйных жывёл.

Фантастычнай істотай выглядае **марскі агурок**, ці па-навуковаму галатурыя. Па-першае, гэтая жывёла-рэчыва можа па сваім жаданні знаходзіцца ў «цвёрдым» ці «вадкім» стане. Яго скура ўтрымлівае незвычайны бялок, здольны ўбіраць і ўтрымліваць вялікі аб'ём вады. Агуркі ператвараюцца ў пюрэ, калі ім вельмі трэба схвацца ў вузкую шчыліну. Калі ж жывёла схвацца не паспявае, то... выварочвае сябе навыварат, выстаўляючы стрававод з атрутным стрававальным сокам, які хваравіта джаліць крыўдзіцеля. Некаторыя галатурыі ўмеюць кідацца кавалачкамі ўласнага страўніка, што хутка аднаўляюцца.

Малайскія мурашы. Як вы ведаеце, мурашовае грамадства падзелена на касты. І нашы героі адносяцца да касты ваяроў, таму абараняюць не сябе, а родны мурашнік. І робяць гэта страшна, але эфектыўна. Гэтыя кузуркі — адчайныя хлопцы з вялікімі сківічнымі залозамі, напоўненымі клейкай паралітычнай атрутай. Калі навокал збіраюцца ворагі, гэты мураш падпускае іх бліжэй і выбухае, распырскваючы сваю атруту і забіваючы ўсіх навокал. Для таго, каб здзейсніць подзвіг, малайскаму мурашу дастаткова моцна напружыць брушны прэс.

Каларадскія жукі, а дакладней іх лічынкі, абараняюцца вельмі памяркоўна і рацыянальна. Шчыра кажучы, і ворагаў у іх акрамя нас няма. Але на ўсялякі выпадак лічынкі маюць атрутную гемалімфу, якая выконвае функцыю крыві і ахоўнага рэчыва. Калі лічынку каларадскага жука, што мірна грызе лісце бульбы, нехта спрабуе пакрыўдзіць, яна ў момант пакрываецца кропелькамі атруты. Як толькі небяспека абміне, эканомная лічынка ўсмоктвае вадкасць назад і працягвае пасвіцца — да наступнага нападу.

Ганна Варонка

Мае дарагія перашкоды

У дзяцінстве мы марым асабліва бязлітасна, мы прагнем. Калі прыязджалі родзічы ці прыходзіла суседка па соль, то яны не пыталі, кім я мару працаваць, калі вырасту, яны хацелі ведаць, кім я жадаю быць. Я, як і многія дзеці, не чакаючы ніякага падвоху, адказвала: «Я буду прынцэсай ці актрысай, ну ці спявачкай на крайні выпадак». Дарослыя ж ускудлачвалі мне валасы далонню і, падбадзёрваючы, махалі галовамі. Тады мне здавалася, што не можа быць інакш. Калі мне было гадоў шэсць, яны пачалі пытаць: «Мабыць, настаўніцай, як бабуля?» «Якая настаўніца? — думала я. — Што вы ўсе ад мяне хочаце? Што вы пытаеце адно і тое ж?» Прайшоў час, і я зразумела, што дзіцячыя мары пайшлі дымам: зоркай мне не быць, пісьменніцай таксама — поспеху дамагаецца толькі адзін з мільёна! Ведаецца, а вельмі горка было разумець: любімыя людзі нават не дапускаюць думкі, што ты можаш быць гэтай адзінай.

З цягам часу пачынаеш бачыць усе цяжкасці жыцця. Згаджаешся быць настаўнікам англійскай мовы. Мабыць, бацькі больш радаваліся б, калі б я стала інжынерам ці ўрачом, але тут прырода абдзяліла. Тут бы проста іх не расчараваць, каб яны маглі сказаць, што іх дачка паступіла ва ўніверсітэт, вучыцца ў Мінску! Так яно і было б. Але аднойчы я напісала матэрыял і нечакана выйграла ў дзясятым класе раённы конкурс юнага журналіста, а потым мой твор надрукавала «Бярозка».

Я ніколі не атаясамлівала сябе з гэтай прафесіяй. Журналісты для мяне былі асаблівымі, недасягальнымі людзьмі. Смелыя, вясёлыя, заўсёды ў цэнтры ўвагі, героі. Я ж была простаай нясмелай дзяўчынкай. Аднойчы спытала бацькоў, ці атрымаецца з мяне журналіст, і яны сказалі: «Не». Тады я спытала ў сяброў, і яны адказалі аналагічна. І далей, каму б я ні задавала гэта пытанне, усе адказвалі аднолькава.

Мяне ўзрушылі гэтыя меркаванні, характар даў збой. Я наперакор усім цвёрда вырашыла стаць журналістам. Але яшчэ доўга, паказваючы ўпэўненасць звонку, адчувала, што раблю непапраўнае глупства. Ды быў адзінаццаты клас, і я рыхтавалася да паступлення на журфак у БДУ (амаль упэўненая, што нічога не атрымаецца). Потым пачалася прыёмная кампанія. Экзамены здала дрэнна. Нагняталася становішча яшчэ тым, што прайшла чутка аб павышэнні праходных балаў. Самы цёмны, здаецца, час за ўсё жыццё. Я праклінала свой характар, упартасць і ўсё на свеце.

Я паступіла, ды яшчэ з такім перавесам балаў, што аж не верылася.

Вось, здавалася б, я і даказала ўсім навокал, што магу. Так, многія здзівіліся (і не кожны парадаваўся за мяне). Мама сказала, што я буду цудоўным журналістам. Але толькі цяпер, у сярэдзіне другога курса, я заўважыла, як змянілася сама. Не відаць той маленькай дзяўчынкі, што ўсяго палохалася, тых зласліўцаў, што сцвярджалі, быццам нічога я не дасягну, — яны ўсе засталіся далёка ў мінулым, нават у памяці застаўся не ўспамін, а толькі цень ад успаміну. Я так імкнулася даказаць усім, што я ёсць, што забыла, кім насамрэч з'яўляюся. Столькі перашкод было на маім шляху, але адзінае, што магу ім сказаць: «Дзякуй! Што б я без вас рабіла, мае даражэнькія?»

Я не ведаю, ці буду журналістам. Але адно ведаю напэўна: я ніколі не вярнуся ў статус шэрай нябачнасці, і ўсё, што я буду рабіць у жыцці, — толькі дзеля сябе, а не каб пераканаць навакольных.

P. S. Не забівайце мару дзіцяці. Хай ваша дачка ці сын паступае на акцёра, спевака, паэта (не важна!), хай нават дзіцё «праваліцца», але будзе ведаць, што самыя родныя людзі ў яго вераць, што яно можа быць адзіным з мільёна, а для вас, бацькоў, адзіным ў свеце. Любіце і верце ў сваіх дзяцей: ніхто не ведае, як складзецца іх лёс.

Кацярына Тарасава

Рэагенты жыцця

На тэму чалавечых зносін разважае кожны. І кожны са сваёй званіцы. І ў большасці думкі будуць адрознівацца пад уплывам нейкіх абставін. Але людзі і ёсць абставіны. Кожная размова — своеасаблівая рэакцыя, а людзі — рэагенты. Калі два чалавекі з супрацьлеглымі поглядамі размаўляюць, а тым больш спрачаюцца, часцей за ўсё на душы кожнага з іх застаецца асадак. Як у рэакцыі кіслаты і шчолачы. Ці не так?

Чалавек не можа існаваць адзін, нават калі вельмі хоча. Ідучы ў краму, у школу, на шпацыр, ён сустракае кагосьці іншага, належнага да homo sapiens, але не падобнага да сябе. І добра, калі яго абыдуць бокам. Але пасля ўсё адно дзевядзецца мець зносіны, напрыклад, на ўроку ці па тэлефоне. Зноў вяртаемся да судакранання чалавека з чалавекам. Тады вялікую ролю адыгрываюць умовы, у прыватнасці, настрой. Пры нармальвых умовах кожны з суразмоўцаў дасягае пастаўленай у гутарцы мэты, але варта павялічыць нейкую велічыню, ціск, напрыклад, як ужо нешта можа пайсці не па плане.

На такую думку мяне навяла настаўніца хіміі. Яна з кожным рэактывам час ад часу размаўляла, як з жывым. Вось і атрымалася: рэактывы-людзі, людзі-рэактывы. Я калісьці вызначылася, што я алюміній, бо ён можа рэагаваць амаль з усімі. Гэта вельмі лёгкі метал, ды й іржавее цяжка. Таму пакуль я буду ім, а пасля можна выбраць іншы — цэлая табліца ёсць! Людзі ж мяняюцца. Вось ў гэтым, дарэчы, і ёсць адрозненне хіміі ад жыцця: чалавек можа змяніць свае якасці, а элемент — не. Людзі здольныя да ўдасканалвання, знаходжання новых якасцей, новых відаў зносін, у той час калі металы і неметалы маюць свае дакладна вывераныя звычкі. Яны ім верныя і нават пры вялікім жаданні яны не змяняцца. Чалавек можа змяніцца пад суразмоўцу — і тады атрымаецца іншы вынік. І гэтым, напэўна, варта карыстацца.

Калі пайсці далей у разважаннях, то чалавек, які вывучае атамы, — гэта атамы, якія вывучаюць саміх сябе. Яны ж будуць дамы, працуюць ў крамах, пішуць гэты тэкст. Усё гэта атамы — вялікія, маленькія, простыя і не вельмі. Усе мы — людзі, жывёлы, дрэвы і лістота — складаемца з адной таблічкі ў 118 элементаў. Мы ўсе па-свойму родныя. Чаму гэтым не карыстацца?

Ніхто і ніколі не зможа палюбіць нас мацней, чым можам мы самі. Ніхто і ніколі не зможа ненавідзець нас больш, чым мы гэта робім.

«Палюбі сябе», — кажу я сяброўцы, якая час ад часу заходзіцца ў прыступе крытыкі ўласнай фігуры. «Ага, — кажа, — ведаю, прымай сябе такой, якая ты ёсць, запусці сябе, нічога не рабі? І што тады будзе? Растаўсцю! Не, дзякуй».

Тады мне не хапіла імпэту высветліць, што яна мае на ўвазе пад «любіць сябе» і растлумачыць, што хацела сказаць я. Але не адрэфлексаваць не магу: «палюбі сябе» часта выкарыстоўваюць як сінонім «дазволь сабе ўсё». Але гэта не так проста. Усё яшчэ прасцей і яшчэ лагічнай. На прыкладах. Кожны з нас любіць кагосьці: бацькоў, сяброў, ката, сабаку ці хамяка. Любоў праяўляецца ў памкненні рабіць нешта на карысць любімай істоце. Але карыснае — не заўсёды прыемнае. Калі мы ведаем, што наш сябар памыляецца, мы кажам яму пра гэта. Калі ветэрынар прапісаў нашай хатняй жывёле балючыя ўколы, мы будзем рабіць іх. Бо мы любім, так?

Тады чаму любіць сябе — значыць, рабіць сябе слабым, незадаволеным, нешчаслівым, зайздрослівым? Сапраўдная любоў да сябе — не за нешта, не насуперак, а проста таму, што іншага сябе ніколі не будзе. Затое з сябе-любімага нашмат прасцей зрабіць сябе-такога-якім-хочацца-быць, чым з сябе-ненавіснага. Навошта ўкладваць сілы, час і іншыя рэсурсы ў чалавека, якога мы не любім?

Лагічна? Але чамусьці шлях, мэта якога — любоў да сябе, ніяк не ўяўляецца без нянавісці. «Штосьці ўва мне не так, я не люблю сябе за гэта і не буду любіць, пакуль не змянюся». І добра, калі адмоўнае пачуццё робіцца палівам, энергіяй, з дапамогай якой сапраўды дасягаеш мэты. Але часта гэта вогнішча гарыць толькі для таго, каб спальваць усё навокал, рабіць балюча і штораз даводзіць да ўсё горшага стану. Гэта піша чалавек, які пазбавіўся калісьці пятнаццаці лішніх кілаграмаў. Ды што там — чалавек, які чамусьці дазволіў сабе займець іх.

Гэты тэкст, вядома, не пра пахудзенне і іншыя стандарты. Гэта не заклік усім змяняцца ў адзін бок. Гэта прапанова слухаць сваё «я» — вельмі моцнае і вельмі ціхае. Гэта просьба зрабіць штосьці добрае для самага важнага і самага прыгнечанага чалавека ў сваім жыцці — для сябе. Калі вам гэта трэба, канешне. Каб на шляху да сябе-ідэальнага маршрут праз нянавісць знік з карты.

Кацярына Захарэвіч

Цяжар любові

Музей школы № 157 прадстаўляе...

У пачатку 2014 года ў сярэдняй школе № 157 абвясцілі акцыю па зборы экспанатаў для школьнага музея, прысвечанага Вялікай Айчыннай вайне і яе герою Аляксею Бурдзейнаму. Да акцыі далучыліся школьнікі, настаўнікі, бацькі і ветэраны раёна. А 3 ліпеня музей урачыста адкрылі. Тады ж правялі першую экскурсію. У ролі экскурсаводаў як на адкрыцці, так і сёння — вучні 5—11 класаў.

Самае вялікае захапленне ў наведвальнікаў выклікаюць рэчы, якія сапраўды былі на вайне. Сярод іх — амуніцыя савецкіх і нямецкіх салдат, а таксама ордэны і медалі.

На фота: злева савецкая каска, кацялок з крышкай, частка гранаты «лімонка», гільзы. Справа нямецкая каска, папруга і пражка савецкага узору, асабістыя рэчы нямецкага афіцэра.

Не ўсе экспанаты знаходзяцца за шклом, некаторыя можна ўзяць у рукі, каб лепш разгледзець. Напрыклад, пралка, прас на вуголлі, металічны кубак, прылада для высушвання вопраткі, нямецкая каска — усё гэта ў вольным доступе для наведвальнікаў.

Пёравая ручка і кішэнны гадзіннік нямецкага афіцэра. Насіўся гадзіннік на англійскі манер — чапляўся да кішэні з дапамогай невялікага ланцужка. Цыферблат не захаваўся, але ўнутраны механізм да гэтага часу не крануты. Не працуе.

Не абмінаюць наведвальнікі і асабістыя рэчы нямецкага афіцэра. На фотаздымку — чарка для шнапса. Для нямецкага боку з'ява нярэдка, як і самыя розныя пісьмовыя прылады і нават пасцельная бялізна.

Адным з самых цікавых экспанатаў стала вінтоўка Мосіна, прадстаўленая ў двух відах: абрэз з затвораў і поўнае дула. Падчас вайны гэта была самая распаўсюджаная агнястрэльная зброя. Але ў пачатку вайны на трох салдат прыходзілася толькі адна такая вінтоўка.

Сярод экспанатаў сустракаецца і іншая агнястрэльная зброя, напрыклад, пісталет-кулямёт Шпагіна (ПКШ) разам з цэлай лентай патронаў, рэшткі танкавых стаканаў снарадаў, чыя велічыня залежыць ад іх калібру.

Не абышлося ў музеі і без дакументальнай хронікі. Тут можна ўбачыць арыгіналы пісем салдат часоў вайны, фотаздымкі таго часу, пасведчанні аб узнагародах і іншыя асабістыя рэчы салдат.

Убачыць усю экспазіцыю і падрабязней пачуць пра яе можна ў сярэдняй школе № 157 імя А. С. Бурдзейнага.

Кацярына Тарасава,
вучаніца школы, экскурсавод

Віктар Жыбуль. Пра літаратуру, слэмы і паэтычныя гульні

У гэтым нумары «Бярозка» вырашыла сустрэцца з паэтам пакалення Бум-Бам-Літа. З кім жа яшчэ размаўляць пра рэакцыю, як не з удзельнікам шматлікіх перфомансаў і слэмаў — паэтычных спаборніцтваў, дзе пісьменнікі дэкламуюць свае творы? Калі яшчэ не здагадаліся, то сёння мы размаўляем з Віктарам Жыбулем.

— Ёсць шмат відэа, у якіх вы дэкламуеце свае вершы. І як вы лічыце, ці існуе паэзія, калі яна не гучыць?

— Я далёка не ўсе свае вершы дэкламаваў на сцэне. Большасць не агучваў, яны выйшлі толькі ў надрукаваным выглядзе. Мне здаецца, што адны вершы зручней слухаць, а іншыя — успрымаць на зрок.

— Як, на ваш густ, увогуле трэба дэкламаваць вершы?

— Я проста лічу, што верш мала напісаць, яго трэба яшчэ адпаведна паднесці — пры магчымасці прачытаць гэта тэатральна. Даводзілася мне бываць на вечарынах, дзе многія паэты чыталі манатонна, і бачна было: публіка пачынае засынаць пад гэта ўсё.

— Як рэакцыя аўдыторыі адбіваецца на вас?

— Рэакцыя публікі ў пэўным сэнсе падказвае, якія вершы чытаць далей. Бывае так, што чытаеш сур'ёзныя, філасофскія, і бачыш, што публіцы цікава, а потым глядзіш: слухачы прытамліліся. І хочацца ўдарыць і агучыць нешта вясёлае і хуліганскае!

— А калі ў слухачоў узнікае адмоўная рэакцыя на змест вершаў, гэта неяк уплывае?

— Калі кажуць, што вершы ў мяне хуліганскія, я адмаўляю: нашмат больш хуліганскіх дзеянняў вытвараюць некаторыя прадстаўнікі публікі, а не я. Калі выходжу на сцэну, то звычайна не стаўлю сабе за мэту нахуліганіць: я проста чытаю вершы. А публіка, якая не разумее, можа адрэагаваць непрадказальна. Але людзі ў нас сціплыя. Непасрэдна падчас імпрэзы ніхто не выказваецца.

Аднойчы мяне запрасілі пачытаць у гандлёвым цэнтры, дзе цэлы дзень ладзіліся паэтычныя і музычныя імпрэзы. Натуральна, туды траплялі і людзі выпадковыя, што прыйшлі па якой-небудзь справе, і, мабыць, раней не былі на такіх вечарынах і не чулі паэтаў кштальту мяне. І калі я чытаў вершы, выскачыла жанчына сталага веку (мяркуючы па ўсім, гандлярка з шапіка) і пачала крычаць: «Што у вас, іншых вершаў няма?» Карацей кажучы, яна хацела сарваць выступ. Што мне заставалася? Я тады гаўкнуў некалькі разоў у мікрафон і працягваў чытаць далей.

Яшчэ адзін выпадак быў калісьці даўно. У Сусветны дзень тэатра мы выступалі ў Маладзёжным тэатры эстрады. І там падчас майго выступу выйшла з залы якаясьці жанчына і з крыкам: «Гэта не можа больш працягвацца!» схапіла мікрафонную стойку і ляснула яе аб сцэну.

— Калі вы пачалі ўдзельнічаць у беларускіх слэмах?

— Першы слэм адбыўся ў 2008 годзе. Наколькі я памятаю, мяне туды запрасіў Андрэй Хадановіч. Я сказаў тады, што ўвогуле не ведаю, што гэта такое і як там трэба чытаць вершы. Андрэй адказаў: «Чытай так, як звычайна чытаеш». Атрымоўваецца, я быў слэмерам да таго, як слэмы з'явіліся ў нас.

Слэм звязаны не толькі з літаратурай. Ён мае свае карані часткова і ў тэатральным мастацтве. І сувязі з музычнай культурай. Гэта сведчыць, што літаратура не замкнёная сама ў сабе, як многія прывыклі, а можа сінкрэтызавацца з рознымі відамі мастацтва, узаемна перацякаць у іх.

— І што вам прыносіў гэты ўдзел?

— Я атрымліваў вялікае задавальненне! Вядома ж, адчуваеш прыток адрэналіну, калі ёсць гэты момант спаборніцтва, калі не ведаеш: ці ты больш публіцы спадабаўся, ці твой сапернік? Цікава не толькі самому паўдзельнічаць, але і паглядзець, як выступаюць іншыя: хто што прыдумаў, каб уразіць глядачоў, на што яны больш жыва рэагуюць, на што менш.

— Як вы ставіцеся да таго, што вашы вершы выконваюць іншыя?

— Віцебскі бард Міхаіл Рубін вырашыў пакласці на музыку шмат маіх вершаў. Ён выбірае такія, якія я ўвогуле песнямі ніколі не ўяўляў і, мабыць, не чытаў са сцэны. Але ён знайшоў у гэтых вершах музычны пачатак. Былі сярод іх такія, што мне ўяўляліся з іншай інтанацыяй. Але я не супраць гэтага. Лічу, верш можа мець некалькі інтэрпрэтацый, у тым ліку музычных.

— Ці бачыце вы літаратурныя сны?

— Такое бывае. Памятаю, мне прысніліся невядомыя вершы Анатоля Сыса. Альбо снілася, як я гартаў літаратурны альманах, і там былі вершы на мудрагелістай мове з неіснуючымі словамі. Калі мне сніцца штосьці ў тэкставым выглядзе, я шкадую, што забываюся: раптам гэта было нешта сапраўды адметнае і таленавітае. Але з таго альманаха, што прысніў, я памятаю толькі назву аднаго верша: «Лфуфт».

Яшчэ прысніў аднойчы верш, пабудаваны на анаграмах — словах, утвораных перастаноўкай літар. І заканчваўся ён радкамі з вельмі нечаканай рыфмай «эпітафія» — «Эдыт Піяф». Вядома ж, у жыцці я да такога ніколі б не дадумаўся.

— Што чытаць дзецям, каб яны палюбілі беларускую літаратуру?

— Я думаю, пачынаць трэба з фальклорных твораў, забаўлянак, песень, лічылак. У нас ёсць даволі аб'ёмная кніга «Дзіцячы фальклор» — цэлы збор такіх вершыкаў. Яшчэ з такіх адметных кніжак я б згадаў «Вялікія прыгоды Какоса Маракоса» Сержа Мінскевіча. Памятаю: чытаў яго старэйшаму сыну, калі ён быў маленькі, і яму вельмі падабалася. Яшчэ ёсць фэйная кніга Андрэя Хадановіча «Нататкі таткі». З празаічных твораў мне падабаюцца аповесці Паўла Місько. Яны, можна сказаць, сталі класікай. Напрыклад, «Прыгоды Бульбобаў», дзе расповед ідзе ад імя шчаняці.

Яшчэ можна параіць «Сем ружаў» Надзеі Ясмінскай. Цікавая кніга і аформлена добра. Я ўвогуле лічу, дзіцячыя кнігі павінны быць добра і з густам аформленыя — уяўляць сабой сярэдняе паміж кнігай і мастацкім альбомам, бо дзеці любяць малюнкi. І паміж малюнкамі нешта чытаюць.

— А вы самі спрабавалі пісаць дзіцячае?

— Я не ўпэнены, што ў мяне добра атрымалася б. У маёй жонкі — Веры Булак — лепш выходзіць. У яе ўжо падрыхтавана, але пакуль не выдадзена кніжка дзіцячых вершаў. Мой сын напісаў казку «Сабачая чыгунка» і перамог з ёй на літаратурным конкурсе імя Янкі Купалы, а потым па гэтай казцы Інклюзіў-тэатр «і» паставіў спектакль «Чыгунка». Вядома, п'еса — гэта жанр іншы, чым казка.

І калектыву тэатра давялося папрацаваць, каб стварыць з казкі п'есу. З чымсьці дапамагаў і я. Хоць больш папрацавала мая жонка.

— У вас ёсць кніга «Забі ў сабе Сакрата», напісаная разам з жонкай. Вы часта працуеце ў суаўтарстве? Ці ёсць такія вершы, якія вы пішаце разам?

— Я думаў, што гэта наш сакрэт, але, напэўна, усе ўжо здагадаліся. У нашай сумеснай кнізе ёсць раздзел пад назвай «Вершы нашага сябра Васіля Фірхольда». Частку гэтых вершаў мы напісалі, загортваючы ніз паперкі, калі адзін не бачыў тое, што пісаў другі. Таму і атрымлівалася нешта, кшталту:

Чатыры маленькія рыбкі
Срабрыста-сцюдзёнай зімою
Ля помніка Янкі Купалы
З палеглым у бітве героем
Гулялі ў футбол на траве,
Каб памяць людская не згасла,
А іх распранулі прылюдна,
На булку намазалі масла.

— А ці выкарыстоўваеце вы яшчэ якія небудзь гульнявыя прыёмы, калі пішаце вершы?

— Я нейкі час захапляўся напісаннем паліндромаў — вершаў, у якіх радкі чытаюцца злева направа і справа налева аднолькава. Паэма «Рогі гор» пісалася ў той час, калі я ўжо заканчваў школу, паступаў ва ўніверсітэт. І тады я не скажу, што ідэальна валодаў мовай. Я сам яшчэ знаходзіўся ў працэсе спасціжэння мовы. І паэму я пісаў са слоўнікам, бо баяўся: а раптам што-небудзь не так напішу. Або яшчэ, напрыклад, пісаў такія вершы, дзе кожны радок мае толькі адзін склад.

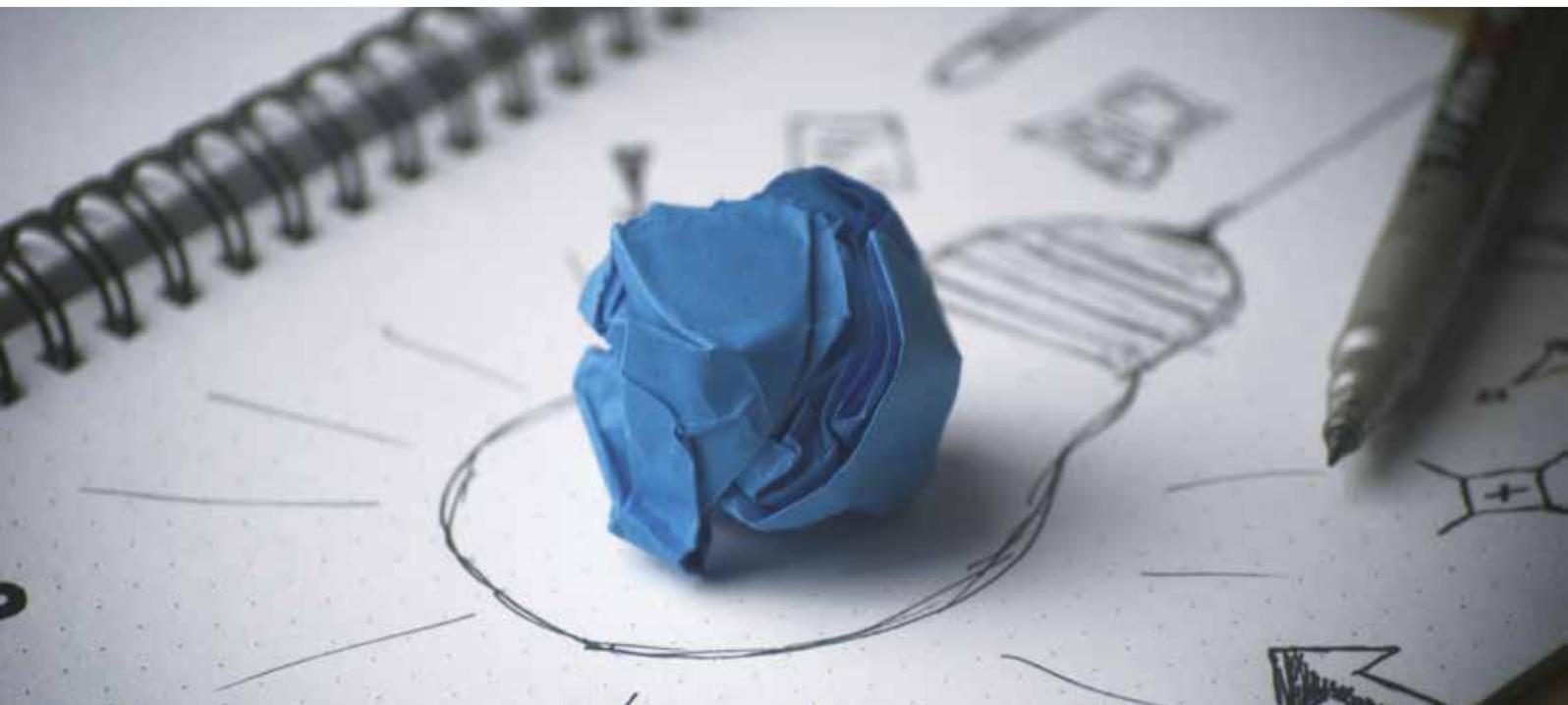
— У нас чытачы самі пішуць і прозу, і паэзію. І прапанова ад вас: дзе шукаць думкі, каб штосьці напісаць?

— З вершамі і прозай трохі па-рознаму. Вершы найчасцей прыходзяць у перыяд, калі ты моцна перажываеш. Гэта можа быць закаханасць, растанне, важныя падзеі ў навакольным жыцці. Альбо ўражанні ад праслуханай музыкі, прагледжанага фільма. Таксама можа натхняць архітэктура, творы мастацтва. Уражанні могуць быць станоўчыя ці адмоўныя. Але я думаю, што і адмоўныя здольныя натхніць на духапад'ёмны верш.

А празаіку трэба быць вельмі назіральным. І выпрацаваць звычку запісваць. Калі яе няма, ствараць прозу вельмі скадана. Апісваць уражанні ад таго, што пабачыў за пражыты дзень, разважанні. Проста запісаныя думкі надалей могуць выліцца ў нешта больш глабальнае.

Варта чытаць творы іншых аўтараў, каб, прынамсі, займець вопыт, ці наадварот — арыентавацца, як пісаць не трэба. Чытаць чужое, каб пераканацца, што да такой тэмы шмат хто звяртаўся. Альбо напісаць пра тое, да чаго не звярталіся, альбо напісаць на тую тэму зноў, бо іншыя распрацоўвалі гэтую тэму вось так, а вы пра гэта напішаце інакш. Галоўнае — не баяцца гаварыць.

Святлана Курганова

10 рэчаў, якім варта павучыцца ў нашых продкаў

У постіндустрыяльным свеце мы лічым, што ствараем самыя дасканалыя рэчы. Развіццё тэхналогій дазваляе вырабляць прыборы з амаль што любога матэрыялу і самых складаных па форме дэталей. Іх функцыі здаюцца неабмежаванымі. Няўжо можна прыдумаць нешта лепшае? Аказваецца, яшчэ як. Нашы продкі ў нечым былі значна больш вынаходлівыя за нас.

Мытнікі любяць распавядаць, да чаго дадумваюцца кантрабандысты. Хаваюць забароненыя рэчы ў абцасах, роварных рамах і нават у торце. А ў пачатку дваццатага стагоддзя адзін з іх правёз праз савецка-польскую мяжу каля сотні срэбраных лыжак. Як ён гэта зрабіў, каб ніхто не заўважыў? Наляпіў на сябе з дапамогай гумкі.

Сённяшняя ваенная тэхніка каго заўгодна прымусіць баяцца. Але ворагу, каб уцячы, проста пабачыць яе недастаткова. У Сярэднявеччы ж беларусы прыдумалі вельмі дзейсны сродак: на вершнікаў падчас бойкі апраналі крылы, якія дапамагалі адрозніваць сваіх на полі, баранілі ад удараў ззаду і перашкаджалі закінуць на воіна аркан. Але, галоўнае, падчас хуткага бегу каня пёры свісцелі настолькі гучна і страшна, што коні сапернікаў разварочваліся і ўцякалі.

Не так даўно Беларусь адмяніла візу на пяць дзён для замежных турыстаў. Як толькі не імкнецца краіна прыцягнуць да сябе вандроўнікаў! У часы Вялікага Княства Літоўскага Радзівілы таксама рабілі ўсё магчымае, каб падарожнікі прыязджалі да іх. Магнаты папрасілі картографа намаляваць мапу дзяржавы. На ёй былі

адзначаны ўсе гарады, нават самыя маленькія. А вось Белавежскую пушчу і Палескія балоты замежнікі не пабачылі. Такім чынам князі прарэкламавалі сваю Радзіму.

Як вы ўяўляеце сабе тэатр ценяў? Сёння ён выглядае прыкладна так: белая тканіна, а за ёй акцёры выконваюць свае ролі. У эпоху Сярэднявечча ўсё было па-іншаму. Нашы продкі здолелі стварыць тэатр без акцёраў. І гэта нават не батлейка. Маленькая скрынка, у цэнтры якой ставілі свечку, а вакол была папяровая выцінанка. Калі свечку запальвалі, паветра награвалася і прымушала паперу круціцца. Так з'явіўся правобраз мультфільма. Але ўвесь цымус нават не ў гэтым. Як папера не загаралася ад полымя побач? Беларусы выкарыстоўвалі спецыяльную вадкасць, састаў якой навукоўцы так і не змаглі вызначыць.

Беларускія ноты — яшчэ адна неразгаданая тайна мінулага. У нашых продкаў існавала ўласная сістэма запісу музыкі. Не паверыце: значкі былі квадратныя. Прычым сістэма запісу настолькі складаная, што навукоўцы не могуць яе расшыфраваць нават сёння з дапамогай навейшых камп'ютараў. Вось як трэба хаваць важную інфармацыю!

Мяса ўюна каштуе шмат, але за такі смак можна і заплаціць. Столькі грошай пакупнікі аддаюць у першую чаргу таму, што рыб гэтых складана знайсці. А вось некалькі стагоддзяў таму ўсё было прасцей. Зімой беларусы рабілі маленькія дзіркі ў лёдзе на рацэ, праз якія ўюны выпаўзалі, калі ў вадзе не хапала кіслароду. А на паверхні лёду продкі-рыбакі пакідалі кош з адтулінай пасярэдзіне, сплечены па коле так, каб з яго было немагчыма выбрацца. Улоў заўжды атрымліваўся вялізны.

Часам ўзнікае праблема: няма куды пакласці ежу, калі лядоўня замалая. У такім выпадку можна выкарыстаць яшчэ адну старую ідэю — саж. Гэта ёмістасць, падобная да каша, якую падвешвалі пад столь. У ёй захоўвалі галоўным чынам каўбасы і вяндрліну. Так яны заставаліся і ў сухасці, і ў бяспецы ад пацукоў.

Вы спрабавалі прасаваць ільняное адзенне? Выходзіла? У мяне заўжды не. Сучасныя прыборы зусім не ідэальна разгаладжваюць шчыльную тканіну. А вось просты драўляны валік і зубчастая дошка з ручкай, паміж якімі каталі палатно, рабіла яго дасканала роўным.

Летам у вёсцы ідылія, якой перашкаджае хіба што колькасць камароў. Як ад іх ратаваліся стагоддзі таму? Аказваецца, у маскітнай сеткі была альтэрнатыва — плечены з саломы павук. Яго вешалі каля акна, што не давала магчымасці жамяры заляцець у хату. Менавіта з гэтай прычыны твор мастацтва, які выконваў яшчэ і ролю эстэтычную, і і ролю культа, назвалі павуком.

У дзяцінстве кожны хоць раз спрабаваў залезці на дрэва. Нашым продкам даводзілася караскацца на вышыню і ў сталым ўзросце. Так яны здабывалі мёд дзікіх пчол. Каб спрасціць працэс, прыдумалі так названае лезіва. Гэтая прылада знешне падобная да арэляў — дошка, якая трымаецца на вярхоўцы. Толькі працавала яна па-іншаму. Вярхоўку перакіदвалі цераз сук і, падцягваючыся на руках, паднімаліся наверх.

Старажытныя ідэі былі вельмі простыя, але адначасова геніяльныя. І нейкім з іх можна нават прыдумаць прызначэнне ў сучасным свеце. Але галоўнае, што мы можам ад іх узяць, — гэта лагічны падыход, каб на іх аснове ствараць нешта новае.

Гаючы музей

На цэнтральнай плошчы Гродна побач з кафедральным касцёлам св. Францішка Ксаверыя знаходзіцца найстарэйшая ў Беларусі аптэка, пабудаваная езуітамі ў 1709 годзе. І тут жа музей. У XIX стагоддзі гарадзенская аптэка мела тры лабараторыі: зёлкавую, галенавую (ад імя славутага медыка старажытнасці Галена) і хімічную лабараторыі, якія займалі асобныя памяшканні.

У какторыі — зёлкавай лабараторыі — рыхтаваліся так званыя галенавыя лекі, што атрымліваюць з расліннай сыравіны выцяжкай. Значная іх частка ўяўляла сабой масла, смолы, эсэнцыі.

Гербарыі Элізы Ажэшкі.

Сігнатуры — рэцэпты аптэк. Друк канца XIX — пачатку XX стагоддзя.

Аптэчны слоік. Кераміка. Гродна, XVIII ст. Ступка з таўкачыкам. Бронза. Паўднёвая Еўропа, XVIII ст.

Экспедыцыйная зала аптэкі — гэта пакой, у якім ажыццяўляецца выдача лекавых прэпаратаў. Як правіла, гэта адзінае памяшканне, куды дапускаюцца наведвальнікі аптэкі. У зашклёных шафах па абодвух баках прылаўка экспануецца медыцынскі і лабараторны інструментарый, дробнае аптэчнае абсталяванне, фармацэўтычная рэклама і газеты пачатку XX стагоддзя.

Дзе ўбачыць: пл. Савецкая, 4.

Святлана Курганова

Аўтарская рубрыка
Ліны Багданавай

Рэакцыянер Марк Міраслававіч

— У-ф-ф-ф... — званок на перапынак вызваліў дзесяцікласнікаў ад Кастрычніцкай рэвалюцыі. З пераменным поспехам. Сёння яны здалі тэст па раздзеле — каму як пашанцавала.

Праўда, на выпускным экзамене ўся гэтая лухта можа трапіцца ў білеце, але да іспыту паўтара года. Ды і верагоднасць непажаданай сустрэчы невялікая.

— А мо пранясе, — прамармытаў Марк, засоўваючы падручнік у заплечнік. І выкрасліў з памяці дакучлівую тэму. Не тое каб ён быў залішне легкадумным, проста цяпер меліся ў яго справы больш важныя. З імі б разабрацца. А ўрокі...

— Адным больш — адным менш — там разбяромся, — расставіў ён кропкі над нязначнымі «і». І адправіўся ў метадычны кабінет чытаць даклад для даследчыкаў-пачаткоўцаў.

— Фізкульт-прывет, Марк Міраслававіч! — паўжартам, але з павагай віталі хлопца ў калідоры. — Як яно?

— Не так каб вельмі, — адказаў Марк. — Але спраўляемся.

І прайшоў міма. У прынцыпе і не асабліва схітраваў. Спрабаваў справіцца. З пераменным поспехам.

У дзясятым не заладзілася з самага пачатку. Хоць дзевяць класаў ён скончыў выдатнікам. Мала таго, у пашане амаль ва ўсіх педагогаў і старшакласнікаў. Меркаванне малых яго не цікавіла, хоць і там захапленне біла праз край.

Маркам Міраслававічам яго празвалі нездарма: імя пераможцы міжнародных навукова-практычных канферэнцый і алімпіяд выглядала менавіта так у публікацыях і сертыфікатах. Марк упэўнена ішоў да фінішу агульнай сярэдняй адукацыі няпростай дарогай пераможцы.

Але застаючыся рэакцыянерам. Ну, не любіў ён лішніх змен. Аддаваў перавагу прадказальнаму і звыкламу.

— У рэвалюцыі ты б выбраў пазіцыю рэакцыянера, — ківала галавой гістарычка Алена Арнольдаўна, выстаўляючы ў журнале насупраць прозвішча Марка чарговую «дзясятку» — за дасканалы адказ.

— Наяўнасць праціўнікаў дазваляе пераможцу заставацца ў тонусе, — парыраваў выпад настаўніцы той. — Не будзь годнай супрацьвагі, не вытрымаў бы хвалёны ваш сацыялізм сямі дзясяткаў гадоў.

Навошта яму ўсе гэтыя рэвалюцыі, калі і без іх добра жывецца? Стабільнасць, сістэмнасць, запраграмаваны поспех. Дарога ўгору здавалася простаю і роўнай. Пераадоленне прыступак на шляху — справа удасканаленай вопытам тэхнікі.

Ён відавочны лідар. Ужо не школьнага — рэгіянальнага маштабу. З самымі бліскучымі перспектывамі.

І тут на шляху ўтварылася расколіна: яго навуковы кіраўнік, куратар школьнага навуковага таварыства перайшоў працаваць ва ўніверсітэт. Марк ўспрыняў сыход настаўніка як здраду — мог хаця б на колькі гадзін у школе затрымацца.

Новую настаўніцу хіміі — а першынстваваць даводзілася часцей за ўсё ў хіміі, біялогіі і экалогіі — ён не пераносіў. Лічыў дылетанткай за межамі падручніка. Дазваляў сабе з'едлівыя заўвагі ў яе адрас на пасяджэннях. Востра крытыкаваў любыя новаўвядзенні.

— Чаго тузацца? — пытаўся ён ў завуча, старшыні таварыства. — У нас наладжаны эфектыўны працэс. Ні адна гімназія такімі вынікамі пахваліцца не можа. Ці не лагічна павышаць якасць падрыхтоўкі ў звыклых умовах? Навошта эксперыменты, калі можна вывучыць вопыт паспяховага папярэдніка?

Пярэчанняў, хай і аргументаваных, не прымаў. Замкнуўся ў сабе. Адклаў у бок працу па акісляльна-аднаўленчых рэакцыях і ўзяўся за экалагічны маніторынг, балазе, што настаўніца біялогіі не змянілася.

— Пакуль вы з новымі канцэпцыямі разбірацца будзеце, мы на міжнародным экалагічным форуме станем зоркамі, — усміхнуўся ён, развітваючыся з кампаньёнамі. Не, здавацца не збіраўся. І рэакцыянеры здольныя арганізоўваць рэвалюцыі.

— Пакуль маніторынг правяду, здолею хлопцаў з групы прыродазнаўцаў супраць новай настаўніцы падбухторыць. І дырэктара паспрабую ўгаварыць куратара ў таварыства вярнуць... Зладзім рэакцыйны пераварот. Што трэба — адновім, што не трэба — акіслім.

Усё вырашылася само сабой. Наперадзе замаячыла дастойная лідара мэта. Вось толькі душэўны стан не цешыў. Нешта ў патаемных глыбінях бурболіла і закісала. Можа, разлікі атрымаліся не зусім дакладнымі?

Насельнік «камчаткі»:

Ну, ты даў, прыцель! Вось гэта я разумею напор! Па-нашаму. То Вялікую Кастрычніцкую ім падавай, то Рэнэсанс з каменным векам. Асабіста мне ўсё адно гэтыя гістарычныя замарочки — я аўтаслесарам буду працаваць. Але цябе падтрымаю, можаш разлічваць. Люблю ўсякія заварушкі. Асабліва на ўроках. Пакуль шум ды гам, сорок пяць хвілін каметай пралятаюць. І ніякіх табе двоек! Рэакцыянеры ўсіх краін, яднайцеся!

Бабуля з пруткамі:

Ну, не ведаю. Не вельмі я ў гісторыі з хіміяй разбіраюся. Забылася на многае.

Але дакладна ведаю: настаўнікаў паважаць трэба. І падтрымліваць. Асабліва новенькіх. Цяжка ім да вашых звычак і запытаў адаптавацца. Ды і наўрад ці такая дрэнная ваша новая настаўніца, калі ёй з самага пачатку таварыства навуковае даверылі. Ты б прыгледзеўся, унучак. Паспрабаваў супрацоўнічаць.

Ты ўпэўнены, што правільна сябе да рэакцыянераў прыпісаў? У планах у цябе суцэльныя перавароты. І правільна гэта, таму што маладосць — самы час для перамен. Галоўнае, каб перамены гэтыя да лепшага вялі. І іншым кепскага не неслі. Пастарайся ўжо, унучак, каб так і атрымалася.

Прасунуты старшакласнік:

Адразу скажу: рэакцыянер з цябе ніякі. Нядзіўна: ты да поспехаў прывык, а тут перашкода на шляху. Незразумела пакуль — якая, але перашкода. Дык бяры яе адразу! Лідары не шукаюць лёгкіх шляхоў. Таму не спрабуй аблегчыць сваё жыццё, змяні адносіны да пытання і дзейнічай на карысць агульнай справы.

Не атрымаецца ў новай настаўніцы высокую рэзультатыўнасць падтрымаць (дарэчы, не факт, што не атрымаецца), а вы на што? Дапамагайце. Райце. Даказвайце сваю рацыю справамі.

І потым, як ты зрабіў ласку выказацца пра наяўнасць праціўнікаў? Цалкам дастасавальнае да тваёй сітуацыі правіла. Перашкоды зробіць цябе мацнейшым. І паспяховасць твая на новую прыступку падымецца.

Так што займайся, чым займаўся. Даследуй. Правярай гіпотэзы. Будзь зоркай на канферэнцыях.

Вопытны псіхолаг:

Пачну з таго, што ў сваіх трывогах ты не адзін. Усе людзі баяцца перамен. Існуе і найменне гэтай боязі — неафобія.

Неафоб баіцца рэальнасці, якой немагчыма кіраваць, і гэты страх складана пераадолець канструктыўна. Часцей за ўсё ён датычыцца адаптацыі, недахопу інфармацыі, ведаў, уменняў, неадпаведнасці рэальнасці чаканням, адсутнасці практычных дзеянняў.

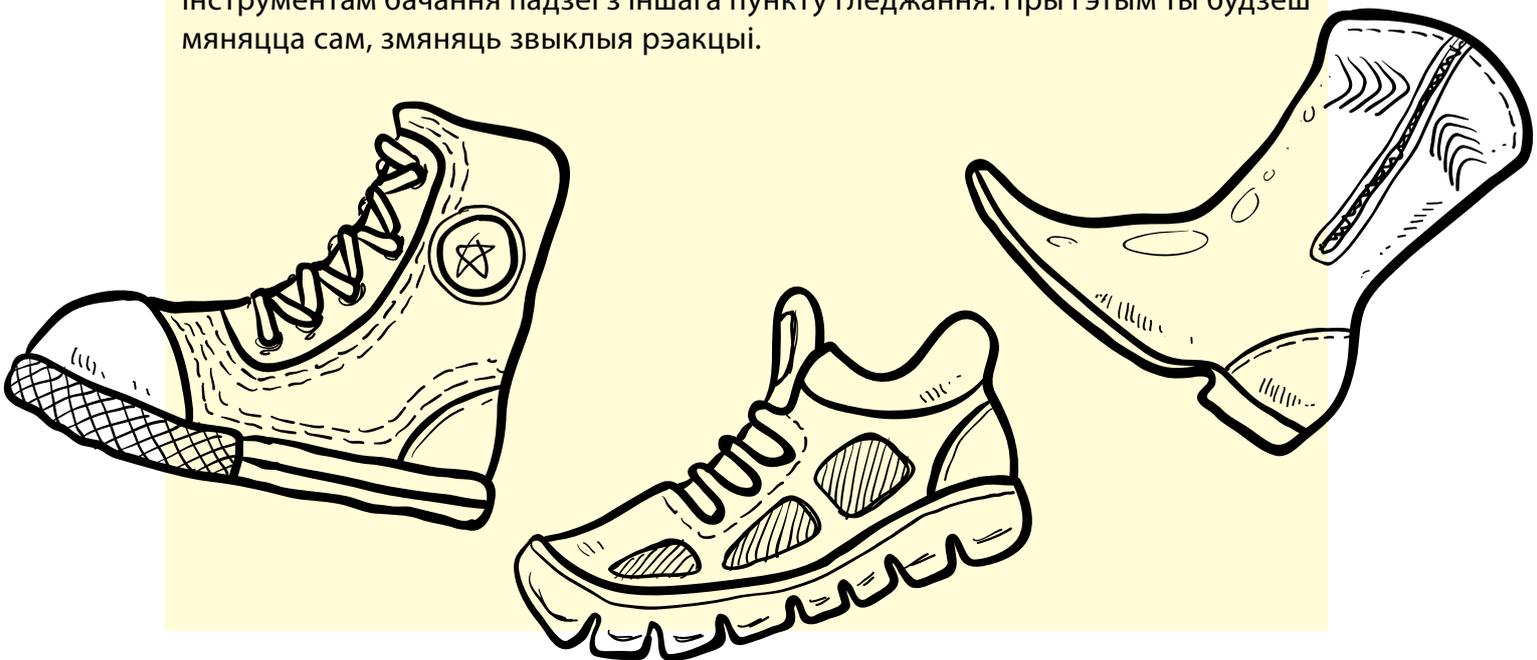
Неафобія перашкаджае адэкватнаму ўспрыманню жыцця, істотна абмяжоўваючы нашы магчымасці і жаданні. Прадудзятасць прымушае адхіляць любыя канструктыўныя думкі і ўчынкi. Спадзяюся, да стадыі фобіі твае трывогі не дойдучь, таму не буду паглыбляцца ў тэорыю. Проста даю інфармацыю для разважання.

Адначасовае жаданне і боязь перамен прысутнічаюць амаль ў кожным з нас. І гэта нармальна: мы не ведаем, у які бок зменіцца наша жыццё. І чым гэта нам пагражае.

Нават прыемныя зрухі прыносяць дыскамфорт. Бо змена любой, нават самай простаў звычкі многае мяняе ў нас саміх. Ад адчуванняў да паводзін. Але калі гэтыя перамены не перажыць, не даведзешся пра іх каштоўнасць і мэтазгоднасць. Так што калі мы хочам змен у жыцці, мы павінны быць гатовы да выпрабаванняў. Пры гэтым падсвядома мы разумеем, што вынікам перамен стане не столькі жыццё, колькі мы самі. А мяняцца мы гатовы далёка не заўсёды. Няхай свет падладжваецца пад нас, бо мы — лепшыя за астатніх. Таму мы так рэдка саступаем у спрэчцы або прымаем меркаванне іншага чалавека.

Ёсць людзі, якія ва ўсім спадзяюцца на выпадак. У гэтым няма нічога дрэннага, асабліва калі такі чалавек можа адаптавацца да новых умоў, не згубіць пазітыўныя якасці, знайсці і выкарыстаць новыя здольнасці.

У тваім выпадку, Марк, усё наадварот. Пад сцягам рэакцыі ты спрабуеш справакаваць зручныя для сябе змены. Ці не прасцей змяніць сваё стаўленне да праблемы, звычкі, намеры? Для пачатку гэта могуць быць дробныя дзеянні: змены ў рэжыме, выбар новага шляху ў школу, новы нататнік, змена тэзісаў да навуковай працы. Ды ці мала дзеянняў можна выбраць для пачатку! Гэта практыкаванне стане стартапам да ўсведамлення аўтаматызму тваіх дзеянняў, інструнтам бачання падзеі з іншага пункту гледжання. Пры гэтым ты будзеш мяняцца сам, змяняць звыклыя рэакцыі.

Надзея Ясмінска

Светапогляд і светаўспрыманне герояў у фэнтэзійных тэкстах

Літаратурнага персанажа часта называюць «дзеючай асобай». Але гэта не азначае, што яго задача ў тэксце абмяжоўваецца толькі фізічнымі дзеяннямі: ісці і змагацца або ўцякаць і хавацца. Герой мастацкага твора павінен паўстаць перад чытачом ва ўсёй паўнаце вобраза. То бок, пісьменніку трэба адлюстраваць сукупнасць яго аблічча, ходу думак, паводзін і ўнутранага свету.

А што рабіць, калі персанаж не наш сучаснік, а жыхар выдуманнага каралеўства, дзе пануе сярэднявечны парадак? У такім выпадку варта паглядзець на свет яго вачыма, зразумець, як герой успрымае сябе і іншых. У гэтым аўтару дапамогуць некалькі аспектаў, датычных ролі соцыума ў жыцці героя, яго стаўлення да прасторы і часу, адчування нястачы і магчымых бар'ераў падчас атрымання ведаў.

Існуе думка, што пісьменнік не можа стварыць персанажаў, не падобных да сябе самога. Нават калі гэта асоба іншага полу, узросту і прафесіі; нават калі гэта жудасны ліхадзей ці рыцар без страху і заганы — усе роўна ў кожным з іх мы пакідаем

часцінку сябе. З аднаго боку, гэта добра: герой дзейнічае не наўздагад, а кіруецца пэўнай логікай. А з іншага боку, гэта можа аказацца дрэнным, таму што тая логіка часам належыць не герою, а яго стваральніку, які жыве ў сучасным свеце і звык да пэўнага стану рэчаў.

Аўтарам, што працуюць у жанры фэнтэзі, асабліва важна аддзяляць перакананні персанажаў ад сваіх уласных. І гаворка тут ідзе не толькі пра светапогляд, але і пра светаўспрыманне. У класічных фэнтэзійных сусветах — гэта значыць, тых, дзе за аснову бярэцца ўклад старажытнага свету ці Сярэднявечча — на паводзіны і склад думак дзеючых асоб могуць уплываць наступныя паняцці:

1. Разуменне прасторы і часу.

Як паводзіць сябе герой у свеце, дзе няма наручных гадзіннікаў і на сценах не вісяць календары? Па-першае, ён не вельмі пунктуальны, і гэта бачна па яго гаворцы. Наўрад ці ён скажа: «*Буду праз пятнаццаць хвілін*» — бо як даведацца, што пройдзе менавіта пятнаццаць, а не дзесяць ці дваццаць? Для яго натуральней сказаць: «*Сустрэнемся апоўдні ці на захадзе, ці калі пастух пагоніць кароў дадому*». Сярэднявечныя людзі звычайна не мелі патрэбы ў дакладных лічбах: у іх былі іншыя арыенціры. Тое ж самае тычылася і летазлічэння: простыя сяляне ці гараджане адлічвалі даты ад памятных падзей — такіх, як вайна, засуха, эпідэмія, змена караля. Сучаснаму чалавеку зручней прамовіць: «*Я скончыў школу ў 2002 годзе*». А вось у сярэднія вякі вы б пачулі штосьці, кшталту: «*Гэта здарылася ў першую зіму пасля вялікага пажару*».

Адлегласць таксама вымяралася трохі інакш. Калі б тысячу гадоў таму падарожнік спытаў дарогу, то наўрад ці пачуў: «*Да гэтай вёсачкі дваццаць кіламетраў*». Хутчэй за ўсё яму б адказалі: «*Калі выйдзеш цяпер, дойдзеш з усходам сонца*». Нядзіўна: навігатораў у тую пару не было, а карты давалі вельмі прыблізнае разуменне таго, як дабрацца з пункта А ў пункта Б. Вядома, дакладную адлегласць можна было б вылічыць з дапамогай дарожных слупоў, але тады было вялікай раскошай усталёўваць іх на ўсіх дарогах — яны сустракаліся толькі на буйных гандлёвых шляхах.

Так што падчас работы з фэнтэзійным тэкстам задайце сабе наступныя пытанні:

— Ці не паводзіць сябе ваш герой як сучасны офісны работнік?

— Ці не шмат у яго гаворцы пэўных лічбаў?

— Ці няма ў апаведзе даных (напрыклад, пра адлегласць ці час), якімі героі не могуць карыстацца?

2. Даступнасць ведаў.

Мы ўжо прывычаліся, што ўсе людзі вакол нас умеюць чытаць і пісаць. Але ў старажытным свеце і ў сярэднія вякі была зусім іншая карціна. Навукоўцы кажуць, што да ўвядзення абавязковай адукацыі ўзровень пісьменнасці, можа, і не перавышаў 40 %. То бок, людзі, якія не валодалі ні чытаннем, ні пісаннем, складалі дзве трэці насельніцтва, а то і больш.

Адна з прычын такога становішча — манаполія царквы ці ўлады на веды. Акрамя таго, простыя людзі

самі не імкнуліся атрымліваць адукацыю. Не таму, што не жадалі развівацца, а таму, што не бачылі ў гэтым сэнсу. Ва ўмовах цяжкай штодзённай працы, калі не было нават вольнай хвіліны, сяляне і рамеснікі не маглі і не хацелі вывучаць тое, што ім не спатрэбіцца ў жыцці. Усё роўна, як і сёння мала хто захаце зубрыць вышэйшую матэматыку ці латынь проста так, для агульнага развіцця.

Якое дачыненне гэта мае да фэнтэзі? Праверце, што ведаюць і ўмеюць вашы персанажы. Ці не атрымліваецца так, што просты млынар піша доўгі ліст сваёй цётчцы з суседняй вёскі? А цётка адкладвае ўбок качаргу, разгортвае той ліст і бегла яго чытае? Наўрад ці гэта было б лагічна нават у выдуманым свеце. Але калі вам паводле сюжэта трэба, каб героі былі пісьменныя — абгрунтуйце гэта. Той жа млынар можа аказацца збяднелым лордам, і тады ў самага прыдзірлівага чытача не будзе пытанняў.

Вось моманты, на якія варта звярнуць увагу:

- Ці адпавядае ўзровень ведаў вашага персанажа яго статусу?
- Ці ёсць бар'еры для атрымання ведаў — гендарныя, расавыя, класавыя і г. д.?
- Якія веды асабліва цэняцца ў вашым выдуманым грамадстве?

3. Дастанковасць прадукту.

Сучаснае грамадства называюць «грамадствам спажывання». Паліцы крам ломяцца ад тавараў, прадаўцы імкнуцца прыцягнуць нашу ўвагу зніжкам і эфектнай рэкламай. Усё гэта адбываецца таму, што прапанова перавышае попыт. Але ў старажытным свеце і Сярэднявеччы такое не сустракалася: не выраблялі больш, чым можна спажыць. Тыя часы нельга назваць часамі празмернасці, бо ручная праца не дазваляла ствараць шмат вырабаў, прадукты амаль не захоўваліся, а войны і стыхійныя бедствы маглі знішчыць і без таго бедныя запасы. Людзі (апроч самых багатых) увесь час адчувалі нястачу ежы, адзення, сыравіны, прылад. І, вядома ж, гэты факт уплываў на іх учынкi і паводзіны.

Здавалася б, навошта ўводзіць ідэю абмежаванасці ў творы фэнтэзі, якія шмат хто ўспрымае як добрыя і светлыя казкі? А таму, што патрэбная атмасфера не толькі надае верагоднасці сюжэтным лініям, але і дапамагае чытачу перажываць яскравыя эмоцыі. Нездарма ж самыя «сакавітыя» апісанні ежы меліся ў вайсковых аўтараў, якія расказвалі пра гарачую бульбу ў мундзіры так, як сучасны кулінарны крытык не можа апісаць самую вытанчаную страву ў рэстаране. Сакрэт — у кантрасце, і стваральнік фэнтэзі можа ўзяць гэты прыём на ўзбраенне.

Пытанні, якія ў гэтай сувязі варта сабе задаць:

- Ці няма ў вашым свеце беспадстаўных празмернасцей?
- Ці не вельмі проста героям усё дастаецца?
- Ці не паводзіць сябе персанаж, як сучасны чалавек, перасычаны ежай, рэчамі, камфортам, інфармацыяй?

4. Успрыманне сябе ў соцыуме.

Вельмі часта ў цэнтры сюжэта літаратурнага твора аказваецца герой-адзіночка, які адмаўляецца быць падобным да іншых і ідзе супраць сістэмы. Асабліва сімпатызуюць такому персанажу падлеткі. Але трэба разумець, што таленавіты і харызматычны ізгой — гэта рамантычны ідэал нашага часу, бо сёння чалавек можа існаваць сам і ні ад каго не залежаць. Раней па-за сваёй суполкай ён проста

не выжыў бы — вось чаму ў розныя часы выгнанне з племені, пазбаўленне грамадзянства ці адлучэнне ад царквы лічылася раўназначным смерці.

Каб зразумець гэта, уявіце сабе сітуацыю. Вы жывяце на Крайняй Поўначы ў вялікай цёплай шматкватэрнай хаце. У вас ёсць свая кухня, і спальня, і пакой, дзе вы можаце займацца сваімі справамі. І раптам... за нейкую правіннасць суседзі выстаўляюць вас у лёгкім адзенні на вуліцу і зачыняюць за вамі дзверы. На страшэнны мароз, у вас няма ні грошай, ні дакументаў, ні магчымасці патэлефанаваць. Вы асэнсоўваеце, што назад вас не пусцяць, а вакол на шмат кіламетраў няма іншых дамоў.

Што вы адчуваеце? Холад, страх, распач. Але ніяк не гонар ад таго, што вы цяпер «не такі, як усе» і гуляеце па сваіх правілах. Якая ж можа быць гульня ў такіх жудасных умовах?

Тыповы сярэднявечны чалавек меў патрэбу ў соцыуме і не спрабаваў супрацьпаставіць сябе «натоўпу». Аўтар фэнтэзі апынаецца ў цяжкім становішчы, бо сучаснага чытача больш прыцягвае ў якасці героя мяцежнік і бунтар, чым чалавек, які «плыве за вадой». Добрае выйсце з сітуацыі — кампраміс паміж натуральнымі паводзінамі героя ў межах свайго свету і блізкімі для нашага чытача рысамі характару. Напрыклад, персанаж робіцца ізгоем не па сваёй волі і спачатку моцна перажывае з-за гэтага. Альбо ён выключаецца з аднаго соцыуму, каб потым стаць часткай іншага (чалавек з магічным дарункам выгнаны з роднай вёскі, але потым уступае ў гільдыю чараўнікоў).

Вынік па гэтым пункце такі: калі вы бераце за аснову свайго выдуманнага свету сістэму Сярэднявечча, то прадумайце не толькі індывідуальныя рысы вашага героя, але і яго месца ў грамадскай структуры. Высветліце для сябе:

— Ці з'яўляецца ваш персанаж значнай часткай соцыуму? Якую ролю ён там выконвае, хто залежыць ад яго і ад каго залежны ён?

— Наколькі ваш герой гатовы да ізаляцыі, самотнага жыцця ці перасоўванняў?

— Ці не з'яўляюцца яго каштоўнасці каштоўнасцямі менавіта сучаснага чалавека?

Падводзячы вынікі, можна сказаць: большасць людзей чытае фэнтэзі, каб паглыбіцца ў яскравы чароўны свет. Калі вы будзеце ствараць сваіх герояў не тоўстымі мазкамі, а тонкімі выверанымі рыскамі, калі вам удалася глядзець іх вачыма і дыхаць іх паветрам, у вас ёсць ўсе шанцы стварыць верагодны сусвет, часткай якой чытачу хоць ненадоўга захочацца стаць.

Офісны планктон, дзверы і кнопкі

Як мы ўспрымаем відэагульні? Ці чакаем мы ад іх чаго-небудзь? А як рэагуем, калі нашы спадзяванні (не) пацвярджаюцца? Або калі сюжэт закручваецца ў абаранак, калі мы ідзём супраць правіл, і гульня дазваляе нам гэта?

The Stanley Parable — гульня, якая не проста дазваляе супраціўляцца, яна настойвае на гэтым. Выпушчаная як самастойны праект студыі Galactic Cafe ў 2013 годзе, яна па ўсіх фармальных прыкметах уяўляе сабой класічны прыклад камп'ютарнай гульні ў жанры interactive fiction ад першай асобы. Шмат хады, шмат слоў і крыху кнопак, якія трэба націскаць. Але «Стэнлі» — больш за гэта.

У «Прытчы пра Стэнлі» мы будзем гуляць за офіснага работніка Стэнлі — і мы не будзем гуляць за яго. Нас правядуць па гісторыі знікнення цэлага офіса — і нас не правядуць. Наша вандроўка пачынаецца з цёмнага кабінета, камп'ютара і голаса Апавядальніка. Апошні застанецца нязменным нябачным спадарожнікам на працягу ўсёй гульні. Ён і паспрабуе правесці нас праз офіс насустрач праўдзе. Але толькі паспрабуе: у невялікай насамрэч гульні 19 канцовак, і каб большасць з іх убачыць, трэба ігнараваць Апавядальніка, трэба ісці насуперак, трэба выходзіць за межы. Кожнае дзеянне ці бяздзеянне гульца шчодро і іранічна каментуецца — грэх не пасваволіць!

Але рэальная каштоўнасць гульні — не ў іроніі самой па сабе. The Stanley Parable — відэагульня пра відэагульні. Яна, быццам адно вялікае люстэрка індустрыі, кажа пра тыповыя спадзяванні гульцоў, іх звычкі і рэакцыі на пастаўленыя праблемы. Пра маніпуляцыю эмоцыямі і гульнявым вопытам. І гэта ўсё — у абалонцы з гумару. Для чалавека без «геймерскага вопыту» ён, хутчэй за ўсё, будзе здавацца дзіўным, незразумелым ці нават бессэнсоўным: ну што смешнага ў Стэнлі, які сігае з мастка на відавочна занадта далёкі і цвёрды бетон? Ці чаму Апавядальнік адчувае жыццёвую патрэбу пракаментавачь нашу дзясятую спробу

інтэрактыву з унутрыгульнявым камп'ютарам? А для гульцоў хоць з невялікім вопытам гэта зразумела: яны рабілі гэта ў кожнай гульні. Проста так. Каб даведацца, як яна працуе. Ці ёсць пасля скачка прыязмленне.

І ў The Stanley Parable яно ёсць: у выглядзе чарговага павароту (літаральнага і не), каментара Апавядальніка (які ўжо стаміўся барукацца), выкіда ў галоўнае меню гульні (якое не азначае канец). Усё тое, што звычайна стваральнікі хаваюць у прыгожых, сур'ёзных словах пра свабоду волі гульца, спрабуючы забытаць апошняга, прымусіць паверыць, што за зачыненымі дзвярыма штосьці ёсць... усё гэта «Стэнлі» выстаўляе на публіку і незласліва ўхмыляецца, калі мы зноў і зноў, з чыстай дапытлівасці, лезем на крэсла, з крэсла — на стол, са стала — у акно, за якім нічога акрамя белізны. Здаецца, мы зламалі гульню, выйшлі за яе межы, перамаглі сістэму і код! І тут, у абсалютнай праграмнай пустэчы, нас усё роўна вітае хадны Апавядальнік: «Дзень добры, Стэнлі, ты ж не думаў, што адзін такі разумны?»

The Stanley Parable захоўвае мноства маленькіх сюррэалістычных, часам страшных, часам кранальных гісторый, ні адна з якіх не з'яўляецца сапраўднай ці канчатковай. Значная колькасць канцовак наогул становіцца даступнай толькі пасля завяршэння гульні хоць адзін раз у адкрытай гульнявой сесіі. Мы можам паспрабаваць адчыніць кожныя дзверы офіса — і гэта да чаго-небудзь прывядзе. Мы можам паспрабаваць пайсці супраць правіл — і гульня прыме гэта. Мы можам кінуць гуляць пасля першай спробы — і гэта таксама будзе лагічным завяршэннем гісторыі.

Прырода выбару ў відэагульні — адна з цікавейшых рэчаў, калі мы гаворым пра гульнявы і наратыўны дызайн. Чым матывуецца гулец, прымаючы тыя ці іншыя рашэнні? Ці вучыцца ён на сваіх памылках, ці карыстаецца вопытам з пройдзеных гульняў, нават з зусім іншых жанраў? The Stanley Parable прапаноўвае спецыфічны, гумарыстычны і часам таямнічы, вопыт, які дазваляе на пару гадзін прыпыніцца і задумацца: як мы гуляем у відэагульні? І чароўнасць у тым, што яна не баіцца быць дзіўнай у сваіх метадах. Гэта метагульня, у якой ёсць лакацыя — музей самой гульні. Гэта гульня, дзе адно з дасягненняў — націскаць на адну і тую ж кнопку чатыры (!) гадзіны запар. Гульня наперакор, гульня супраць. Мы думаем, што зрабілі штосьці няправільна, а «Стэнлі» толькі гэтага і чакае.

THE END IS NEVER THE END IS NEVER THE END IS NEVER THE END IS NEVER THE END IS NEVER

Музычныя сусветы

Дзіўна пашырылася паняцце сусвету твора: у сучасным разуменні яно не абмяжоўваецца самім творам, а уключае яшчэ і дзейнасць яго фанбазы. Прыхільнікі могуць натхняцца на стварэнне свайго. Так кніга, фільм, музыка абрастаюць мастацкай рэакцыяй — малюнкамі, тэкстамі, крафтам... Ці нават музычнай творчасцю.

Як і шмат што ў сучаснай культуры, фан-музыка пачалася з Толкіна. Менавіта сусвет «Уладара Пярсцёнкаў» настолькі ўражвае, што, пачынаючы з сямідзясятых, мноства вядомых гуртоў піша і асобныя трэкі, і паўнаўтварныя канцэптуальныя альбомы. Але творчасць фанатаў не абмяжоўваецца мудрагелістымі спасылкамі — ім стае сіл ствараць цэлыя жанры.

Для фанацкай музыкі існуе вызначэнне, не вельмі вядомае ў рускамоўнай культурнай прасторы. Знаёмцеся: філк-музыка — новы фанацкі фальклор. У шырокім сэнсе ўключае ў сябе народную — фанацкую — творчасць на аснове фантастычных твораў. Разумеце, якая гульня слоў — ад «фолк», таму што «народнае», і ў той жа час Філк, таму што, ну, Flction, разумеце, га?

Насамрэч тэрмін узнік у выніку абдрукоўкі яшчэ ў пяцідзясятых гадах, а дакладнага вызначэння не існуе да сёння, але гэта нікога не хвалюе. Аднак выяўляюцца пэўныя цяжкасці падчас спроб разабрацца і неяк класіфікаваць усё гэта. Што канкрэтна можна лічыць філкам? Рок-балады і эпічныя паўэр-метал-кампзіцыі — гэта філк? А васьмібітныя мэшап-рэміксы?

У сувязі з развіццём фанацкага руху і разнастайнасцю музычнай творчасці ўсё трохі змянілася. Цяпер, калі кажучь пра фанацкую музычную дзейнасць увогуле, выкарыстоўваюць тэрмін «нерд-музыка». Маецца на ўвазе: культуру «фанацтва» называюць нерд- або гік-культурай, і музыка — яе частка. Філк вылучаюць часцей як адзін з жанраў, калі размова вядзецца пра музычныя фэсты. І так, у «сцэбных песнак пад гітару» ёсць свае паўнаватасныя музычныя фэсты. Вось так усё сур'эзна.

З пункту гледжання жанраў фанацкая музыка лёгка класіфікуецца. Яна вылучаецца з «проста музыкі» менавіта тэматыкай: песні прысвечаны сусвету твора ці нейкім унутрыфандомным лакальным рэчам. Значная частка — пародыі і жарты, але распаўсюджана таксама сур'эзнае пераасэнсаванне падзей кананічнага твора або раскрыццё вобразаў персанажаў.

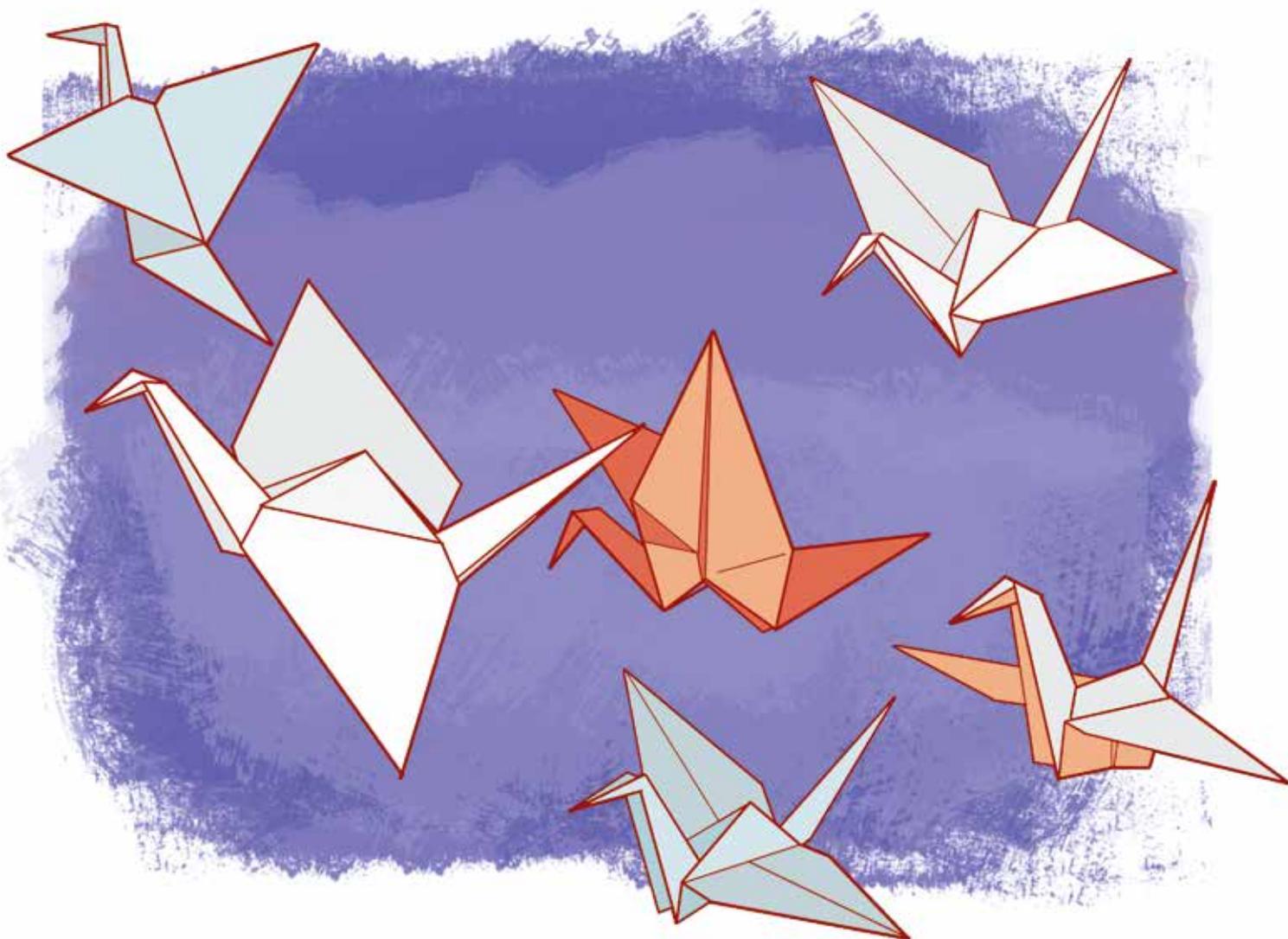
Нерд-музыкай можа быць музыка абсалютна любых жанраў і стыляў, тут якраз той выпадак, калі важнейшы змест — «агульныя карані», твор-першакрыніца. Так, напрыклад, паводле сусвету «Уладара пярэсцёнкаў» з аднолькавым энтузіязмам пішуць як паўэр-метал, так і сімфанічную музыку, па зразумелых прычынах распаўсюджаны фолк, а ў постсавецкіх краінах асабліваю папулярнасць здабыла бардаўская менестрэльская песня.

Пра менестрэляў краін СНД можна асобны артыкул пісаць, між іншым. У дадзеным выпадку вельмі шчыльна фанацкая творчасць звязана з рухам ралевікоў: правільна, калі і адыгрываць фэнтэзіны свет, то з усімі атрыбутамі, у тым ліку і музычнымі. Менавіта з ролевага руху выйшлі таксама такія вядомыя выканаўцы як Канцлер Гі, Тэм Грэнхіл і Ёвін.

Фанацкая творчасць можа быць вельмі сур'эзная — да такой ступені, што з'яўляюцца сапраўды маштабныя музычныя творы. Напрыклад, паўнаватасныя рок-оперы. Або мюзіклы, папулярныя не менш, чым твор-першакрыніца, напрыклад, «A Very Potter Musical» і два яго працягі — парадыйны мюзікл паводле сусвету Гары Потэра, як можна было здагадацца.

Улічваючы вар'яцкую папулярнасць і шырокае распаўсюджванне рок-музыкі, можна чакаць, што і ў рамках нерд-музыкі рок вылучыцца асобнай катэгорыяй. У англамоўнай частцы фандомаў стварэнне тэматычных рок-гуртоў — паўсюдная справа. Існуе неверагодная колькасць паджанраў, названых па схеме «імя фандома — рок». Ёсць меркаванне, што першая група, якая распачынае выконваць тэматычныя фандомныя песні, стварае новы паджанр. Так гэта было з twi-рокам (паводле сусвету «Сутоння» Стэфані Майер) — быў адзін гурт, і пасля таго як ён распаўся, жанр памёр.

Найбольш вядомыя сярод іх — таймлорд-рок паводле сусвету «Доктара Хто» і візард-рок паводле сусвету «Гары Потэра». Але не ўсе буйныя фандомы абвяшчаюць сваю творчасць новым жанрам. Так і ўмоўныя «Daenerys and the Targaryens», атрымліваецца, павінны былі б называць сябе прадстаўнікамі «гульнятроннаў-панка».

Іншы бок подзвігу

Калі пачынаеш гаварыць пра класіку літаратуры, сутыкаешся з дзвюма ўзаемязвязанымі праблемамі. З аднаго боку, класіка вывучана ўздоўж і ўпоперак: усё, што магло быць прааналізавана — прааналізавана; усё, што магло быць раскрытыкавана, — раскрытыкавана. Пра яе нічога прынцыпова новага сказаць нельга: тваё меркаванне ўжо сфарміравана кан'юктурай і школьнай праграмай.

З другога боку, менавіта кан'юктура і школьная праграма памяншаюць шанцы на непрадузятае ўспрыманне тэксту. Бэкграўнд твора дыктуе пэўнае стаўленне да яго. Вось і атрымліваецца, што ў школах вывучаюць забранзавелыя помнікі, а не жывыя тэксты. А наконт беларускай літаратуры фарміруецца меркаванне, што гэта нешта не надта цікавае і пра вайну. Яшчэ пра вёску і горад — таксама нецікава.

Я не здзіўлю, калі скажу, што творы Васіля Быкава — не зусім пра вайну, хоць і былі рэакцыяй на яе. Вось такая задача: трэба даказаць, што Быкаў — класны, але ў мяне няма для гэтага слоў, адрозных ад фармулёвак з падручнікаў. Быкаў піша якасна, таму што прапісвае і псіхалагізм, і шырокі спектр характараў. Творчасць адметная гуманістычным настроем. Быкаў — круты, таму што раскрывае вочы на іншы аспект вайны. Гэта аб'ектыўныя факты — але яны не значаць нічога, пакуль не асэнсуеш да канца, што да Быкава не было ні «іншага боку», ні гуманізму.

Аповесць «Жураўліны крык», напісаная ў 1959 годзе, была першым зваротам пісьменніка да тэмы Вялікай Айчыннай вайны. З сюжэтнага пункту гледжання ўсё вельмі проста: батальён адступае і пакідае невялікі атрад прыкрываць адступленне — «утрымліваць пераезд суткі» — самагубная місія на шасцярых. З самага пачатку зразумела, што яны не перажывуць гэты дзень.

З першага погляду ўсіх персанажаў можна апісаць адным словам — шаблоны. Ваяка, навуковец, навабранец, мамчын сыноч-мажор, былы зняволены-балака і сын кулака. Здавалася б, цалкам знаёмыя, простыя і зразумелыя чытачу (таго часу) вобразы настолькі, што ў самым пачатку аповесці ўжо можна прагназаваць, хто як сябе павядзе ў баі. Але што аўтар далей робіць з гэтымі шаблонамі: ён пачынае іх прэпараваць. У павольным тэмпе раскрывае перадгісторыю кожнага з герояў, акрамя таго, яны раскрываюцца і праз узаемадзеянне аднаго з адным.

Раптам шаблоны набываюць аб'ём, і вось яно — наватарства Быкава. У творах на ваенную тэму таго часу персанажы былі патрэбныя толькі для таго, каб выканаць канкрэтную задачу. Утрымаць пераезд. Разграміць варожую армію. Перамагчы ў вайне. Яны не мелі твару, былі «функцыямі». Што пры гэтым яны будуць адчуваць і якая ў іх гісторыя — не мае значэння.

А Быкаў паказвае, што кожны салдат — асоба.

Якімі б глыбокімі і неадназначнымі вобразы ні былі, з гэтага не атрымаецца добрага тэксту, калі сітуацыя не развіваецца. Згаданая сітуацыя можа развіцца толькі праз смерць усіх яе ўдзельнікаў. І даследаванні аўтара працягваюцца — гэтак жа, як мінулае герояў, ён прэпарыруе іх смерць. І тут разгортвае сапраўдную экзистэнцыяльную трагедыю: з кожным з шасці чалавек чытач даходзіць да самага канца. І кожны перад смерцю хацеў жыць.

Лепш за ўсё гэта відаць на прыкладзе Віцькі Свіста. Спачатку перад чытачом і персанажамі — звычайны такі балака і былы вязень. Так, абаяльны, але як дзвяраць такому? З іншага боку паўстае гэты персанаж, калі даведваешся, што на фронт ён пайшоў добраахвотна.

Вобраз Свіста самы блізкі і зразумелы простаму чытачу, таму ён і выклікае найбольшую сімпатыю. Так, ён сядзеў у турме, але якая розніца, калі ў яго жарты-прымаўкі смешныя, і чалавек ён добры, і, наогул, проста малады і дурны быў, затое з годнасцю прыняў пакаранне і наступнымі дзеяннямі цалкам кампенсуе памылкі юнацтва.

Невыпадкова кульмінацыйны момант звязаны са Свістам. Яго смерць лічыцца самым эмацыйным і кранальным эпізодам аповесці, чытаючы які нельга не заплакаць. Вельмі па-майстэрску эпізод пабудаваны са структуранага пункту гледжання — мала таго, што кульмінацыя, так адразу пасля яе аўтар стварае невялікую частку з другім факальным героем — Глечыкам. І менавіта пасля гераічнай смерці

любімага персанажа чытачу лягчэй за ўсё цалкам прасякнуцца пачуццямі маладога салдата і ўсвядоміць усю безвыходнасць яго становішча.

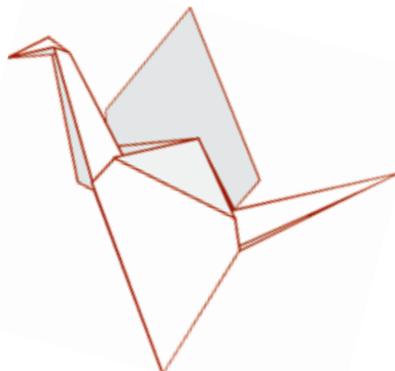
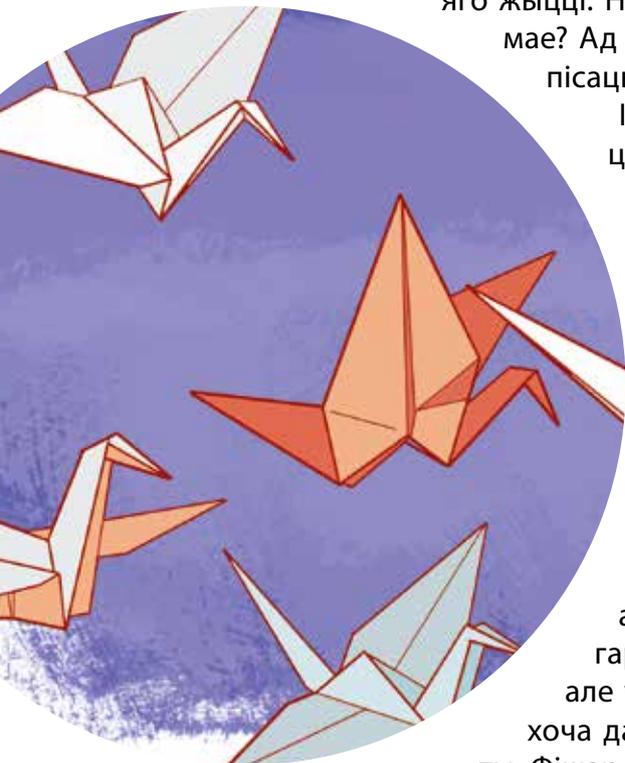
Так і атрымліваецца: вобразы паглыблення і вывучання аўтарам. І таму абсалютна зразумела, чаму Свіст гераічна гіне ў баі, а той жа Пшанічны — падчас няўдалай спробы дэзерцірства. Мы ведаем іх перадагісторыю і не можам проста судзіць: «Вось гэты добры, а гэты дрэнны». Не — яны проста розныя людзі з рознымі жыццёвымі шляхамі. Свіст ішоў на вайну гераічна паміраць — хоць ніколі ніколі такога пра яго б не падумаў. У выпадку Пшанічнага заўсёды трэба трымаць у галаве, што яго бацьку раскулачылі, — і гэта чорнай плямай адбілася на яго жыцці. Навошта яму паміраць дзеля краіны, якая яго не прымае? Ад аўтара бясспрэчна патрабавалася смеласць, каб прапісаць такога персанажа не выключна адмоўным.

І яшчэ ёсць Аўсееў. Тут няма знешніх абставін: ён баіца і дэзерціраваў, бо ён такі чалавек. Таму што не ўсім на вайне быць прыгожымі і гераічнымі. Хтосьці можа адшукаць у сабе небывалую мужнасць і здзейсніць подзвіг, як Свіст ці Глечык, а хтосьці — не. Па-чалавечы гэта можна зразумець. У марях кожны самы лепшы, але насамрэч ніколі не ведаеш, па які бок подзвігу апынешся.

Перад абліччам смерці аказваецца цалкам надуманым супрацьстаянне паміж інтэлігенцыяй і пралетарыятам. Гэтую тэму аўтар закранае між іншым, але раскрывае цалкам. Старшыні Карпенку, бываламу салдату, усё зразумела з малахольным Фішарам, але чамусьці той выклікае павагу. «Вучоны» Фішар пагардліва глядзіць на прымітыўных ваякаў вакол сябе, але ў той жа час пранікаецца невытлумачальнай павагай, хоча даказаць гэтаму салдафону, што таксама чагосьці варты. Фішар ўсё жыццё паклаў дзеля навукі і мастацтва — і толькі ў канцы ўсвядоміў, што ёсць у жыцці рэчы важнейшыя.

І самае страшнае: персанажы не задаюць пытанне: «Навошта наогул ваяваць?» Не задае гэта пытанне і Быкаў (ён зробіць гэта ў пазнейшых сваіх творах). Перад абліччам смерці неістотнымі з'яўляюцца ўсе тэарытычныя экзістэнцыяльныя развагі. Неістотныя і старыя крыўды на родных, асабістыя поспехі і расчараванні. Перад абліччам смерці ўсё, што важна, — гэта прага жыцця.

Марыя Свіст

Складаныя з'явы — простымі словамі

На пытанне «Які ваш любімы школьны прадмет?» рэдка пачуеш адказ: «Фізіка» або «Хімія». Пагадзіцеся, часцей гэтыя урокі праходзяць за чытаннем падручнікаў і рашэннем задачак, а зусім не ў лабараторыі, з рэактывамі і навуковай тэхнікай. Аднастайна, нецікава. Але нам неабходна ведаць правілы і законы, на якіх будуюцца ўсё наша жыццё. Як зрабіць вывучэнне дакладных навук захапляльным? Ведаюць у музеі займальных навук «Квантум».

«Навука павінна быць проста і даступнай», — так мяркуюць яго супрацоўнікі. Тут вы пабачыце зусім іншы бок дакладных навук: ніякія падручнікі і сумныя задачы не трапяцца на вашым шляху.

Абмежаванняў няма: ад калясак і да бяскончасці. У асноўным у «Квантум» прыходзяць малодшыя школьныя групы, студэнты розных факультэтаў, бацькі са сваімі дзецьмі, бабулі і дзядулі разам з унукамі.

У музеі знаходзіцца больш за 150 экспанатаў: іх можна даследаваць, кранаць, разглядаць. Музей дзеліцца на некалькі зал, якія ахопліваюць розныя навукі: фізіку, хімію, біялогію. Да прыкладу, у «Акустыцы» вы зможаце не проста пазнаёміцца з гукам, а нават пабачыць яго, «Опытка» адправіць вас у свет ілюзій, «Магнетызм» дапаможа адчуць

сябе чараўніком, «Біялогія» адкрые таямніцы цела чалавека. Таксама свае дзверы перад наведвальнікамі адчыняюць люстраны, цёмны, лазерны, нахілены пакоі. Захапляльнікам Сонечнай сістэмы планетарый прапануе фільмы пра Сусвет.

Адно з самых цікавых мерапрыемстваў музея — навуковае шоу. Вы б бачылі, з якімі вачыма адтуль выходзяць дзеці. Выраб сухога лёду, ператварэнні з вадкім азотам, «імітацыя аблокаў» сапраўды выклікаюць захапленне.

Паспрабаваць сябе ў ролі экскурсавода можа кожны — для гэтага не патрабуецца спецыяльная адукацыя. Ёсць ўласная праграма падрыхтоўкі кадраў, дзе навучаюць усяму неабходнаму.

Найбольш мне спадабаўся люстраны пакой: я зайшла ў памяшканне адна, і раптам перад вачыма ўзніклі сотні маіх адбіткаў. Не буду ўтойваць, было страшна, але разам з тым вельмі цікава, нібы ты знаходзішся ў іншым вымярэнні.

Напрыканцы экскурсіі ў мяне не было ні кроплі стомленасці. Насамрэч, калі чалавек захоплены, у яго адкрываецца другое дыханне і з'яўляецца жаданне працаваць далей.

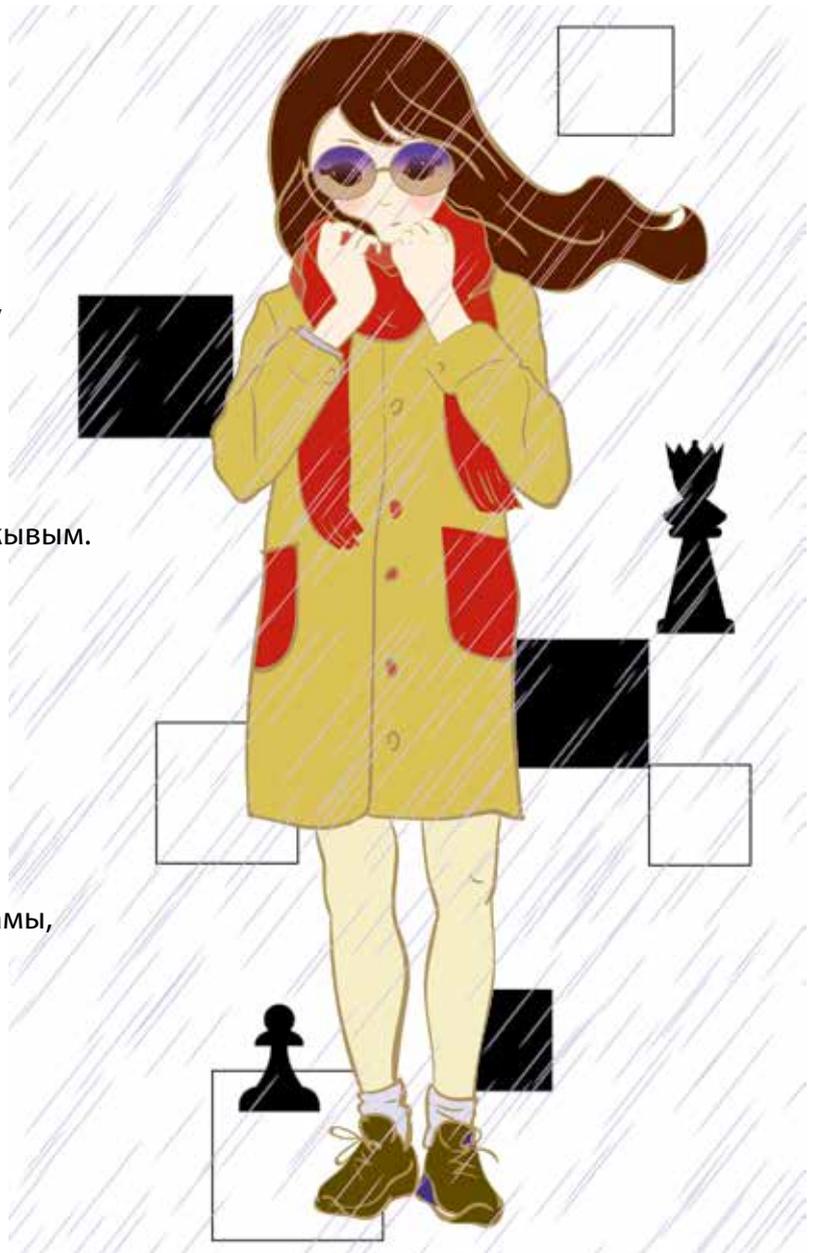
Наталля Давыдава

Подпіс рэдактара

Не дуй у далоні,
 Не размотвай шалік,
 Не апранай сырое паліто.
 Сузор'ямі дажджынак у акул'ярах
 Іграе чорна-белае кіно.
 Па вуліцах разбітых тратуараў
 Гуляешся з надвор'ем: хто — каго.
 Па-грубіянску зрываешся на хмары,
 На лужынах складаеш даміно.
 Ад рэшткі следу,
 Утоптанага ў сцежку,
 Да ўласнага жадання быць сухім
 На караля ідзеш у ролі пешкі
 З мізэрным шанцам у бойцы быць жывым.
 Ідзе гульня
 Драпежніка з ахвярай,
 Па правілах, якія ставіць свет.
 Сцірай, вар'ятка, кроплі з акул'яраў,
 Каб на вачах не пакідалі след.

Дрыжыкі хмар збіраюць на небе атамы,
 Яны потым падаюць,
 Свет адчуваеш кадрамі.
 Снег — несалодкіх яблыкаў
 Пачастунак,
 Дзіцячы смутак:
 Зімы, як з alma-mater.
 Снег існуе для аматараў —
 Фізікаў і рамантыкаў.
 Астатнім — каталізатар
 Хады-прыгоды.
 Тысячы параходаў
 Льды зразаюць:
 Спыняюцца, замярзаюць
 на пераходах.
 Начная пяхота атамы ў мех збірае,
 Рэкамі дастаўляе мяхі да зорак...
 Каб ранкам вярнуцца зноўку
 Неадчуваннем вонку —
 Праз снег, праз тканіну года
 Для тысячы параходаў.

Тралейбус слухае цяжкі рок,
 А ты зрываеш магчымасць гуку,
 І ён аб поручні б'ецца глуха.
 Тралейбус слухае цяжкі рок.
 Ён ператвораны ў крокі ног,
 Каб легчы вальсам на рэйкі току.
 Тралейбус слухае цяжкі рок,
 А ты зрываеш магчымасць гуку.

Кацярына Тарасава,
 11 клас, СШ № 157, Мінск

Прыляцелі снегіры

Маразы, снягі, завеі
З поўначы да нас ляцелі,
А за імі снегіры
Завіталі у двары,

Зімачку-зіму вітаюць
Ды каліну абіраюць.
У кашулі снегавай
Вішні зімняю парой.

Апрануў сад белы ўбор —
Падарунак срэбных зор.
Снегіры як добры знак
Чырванеюць на сукáх.

Птушак дзіўнай прыгажосці
Зачакаліся мы ў гасці.
Яны весела лятаюць,
Крыльцамі снег атрасаюць.

Анастасія Кулікова,
4 клас, СШ № 28, Гродна

Зімовы сон

Церусіць марудна снег,
Дрэмлюць сосны векавыя.
Спіць рака, спыніла бег,
Завіруха грозна вые.

Люты холад навакол,
Махры снегу на рабіне.
Іней сыплецца на дол,
На марозе сонца стыне.

У аблоках месяц спіць,
Дрэмлюць зоркі залатыя.
Ветрык стомлены прыціх,
Змоўклі зыкі баравыя.

Аляксей Якімовіч,
5 клас, СШ № 28, Гродна

Зімовыя забавы

Горка, санкі,
Пухкі снег.
Крыкі, радасць,
Звонкі смех.

Вось на лыжах я імчу,
Толькі вецер свішча.
Кубарам з гары лячу —
Вясёлае ігрышча.

Куча мала — не бяда,
І ніхто не плача.
Шумных дзетак чарада
На вуліцы скача.

Арцём Гоман
7 клас, СШ № 28, Гродна

Мой родны Мінск

«Мой родны кут, як ты мне мілы...»
Я. Колас

Мой родны Мінск, сталіца краю,
дзе нарадзілася, живу.
Куды б шляхі мяне не звалі,
а думкі ўсё у Мінск завуць.

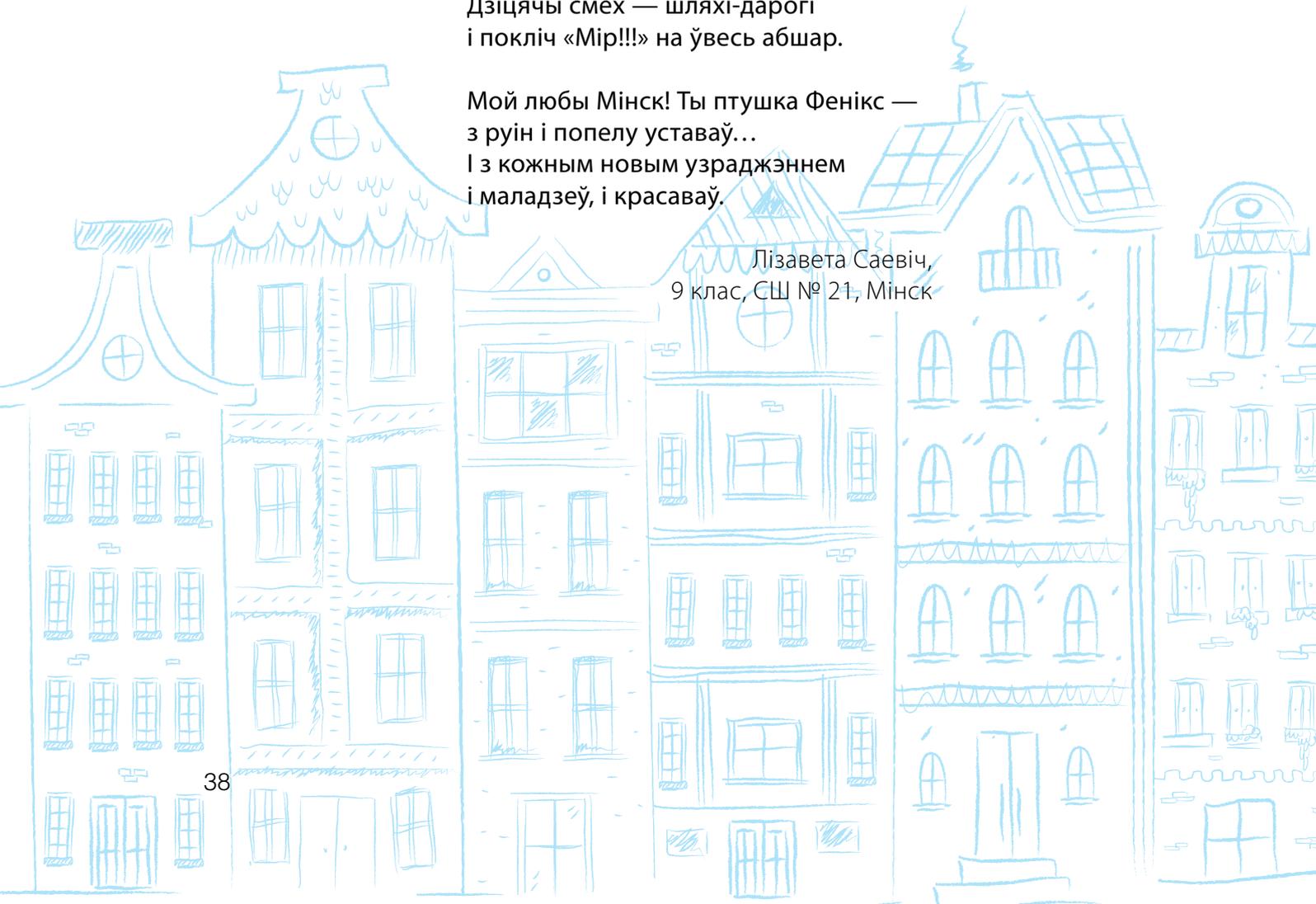
Пад гукі шапацення лісця,
пад гоман качак, звон царквы,
пад шум дажджу іду кудысьці
каля празрыстае ракі.

Спявае Свіслач — рэчка-дзіва.
Цурчала мне яна заміла.
О, рэчка-рэчанька, спявай,
распавядай пра родны край!

Іду па плошчы Перамогі.
Уздых жыцця, здзяйсненне мар!
Дзіцячы смех — шляхі-дарогі
і покліч «Мір!!!» на ўвесь абшар.

Мой любы Мінск! Ты птушка Фенікс —
з руін і попелу уставаў...
І з кожным новым узраджэннем
і маладзеў, і красаваў.

Лізавета Саевіч,
9 клас, СШ № 21, Мінск

Прышэлец у гімназіі

Інтэрактыўны раман з працягам

Глава 1

Увогуле, я старанны хлопец. Але перагружаны. Таму, бывае, стамляюся на ўроку і пачынаю шныпарыць па класе вачыма.

Як я здзівіўся, калі аднойчы на ўроку беларускай мовы (дарэчы, маім любімым) пад партай Каці Жанеўскай заўважыў касматую істоту зялёнага колеру!

Я працёр вочы, але гэта быў не сон. Істота міргнула адным вокам і пагрозліва паківала мне пальцам. І — цуд! — я добра зразумеў, што яна мне хацела сказаць! Гэта было: «Мікіта! Вучы беларускую мову, тады зможаш размаўляць з прышэльцамі!» Дык вось хто гэта быў...

Празвінеў званок, усе рынуліся ў калідор. І толькі адзін я сядзеў і ад здзіўлення не мог скрануцца з месца.

Прышэлец вылез з-пад парты і запілікаў, як тэлефон, але і гэтыя гукі былі мне зразумелыя. Мой госць прасіў:

— Мікітачка, міленькі, дапамажы мне! Мне вельмі падабаецца Каця, але пакуль не магу я ёй паказацца: баюся напужаць. Ты ж ведаеш, яна баіцца нават павукоў і мышэй, а тут я! Вось я і прашу, паклапаціся пра яе.

— Я-я-я? А што я павінен рабіць?

— Як? Ты не ведаеш? Гэта элементарныя правілы паркура ці, як даўней казалі, залётаў, я цябе мігам навучу! Трэба падносіць ёй партфель аж да кватэры, частаваць шакаладкамі і дарыць кветкі...

Як можна не паслухацца іншапланецяніна? Вядома, я пачаў рабіць усё, што ён сказаў. У хуткім часе мы з Кацяй сталі добрымі сябрамі. Я дапамагаў ёй з беларускай мовай, а яна расказвала гісторыі пра Індыю, у якой калісьці пабывала.

Яна ўсё яшчэ не ведала нічога пра прышэльца. А я яго бачыў часцей за ўсё на ўроках беларускай мовы. Мабыць, ён таксама вырашыў падмацаваць свае веды. На перапынках, калі ўсе сыходзілі з класа, мы з ім размаўлялі. Прышэлец назваўся Афонем. Усё ішло найлепшым чынам.

А праз тыдзень Каця раптоўна знікла. Яна не прыйшла ў школу, тэлефон маўчаў, пасля ўрокаў ніхто ў яе не адчыняў. Я не на жарт устрывожыўся: а раптам яе скраў закаханы прышэлец? Пабег у банк, дзе працуе Каціна мама, каб усё ёй расказаць. Фу-у-у... Аказалася, Каця з'ехала ў Барысаў на спаборніцтвы па спрынтарскім бегу.

Праз два дні на лінейцы яе віншавалі з першым месцам. А потым яна расказала мне па сакрэце, што хтосьці ўставіў ёй у красоўкі мікраскапічныя маторчыкі, якія самі неслі яе ўперад. І нехта ўсю дарогу да Барысава падкладваў ёй у заплечнік смакоткі і запоўніў яе пакой у гасцініцы кветкамі... Хавацца далей не было сэнсу, і я расказаў Каці пра Афоню. Так мы пачалі сябраваць утрох.

Глава 2

Яшчэ праз тыдзень пра прышэльца даведалася Вікторыя Вячаславаўна. На ўроку яна праходзіла паміж радамі і ўбачыла, як я пераміргваюся з кімсьці пад партай. Настаўніца зрабіла выгляд, быццам нічога не заўважыла, але пасля заняткаў папрасіла застацца.

Я хлопец сумленны, таму распавёў усё. Яшчэ папрасіў, каб яна нікому не расказвала пра прышэльца. Але настаўніца ўсміхнулася і папрасіла мяне з ім пазнаёміць. Я згадзіўся і пайшоў за Афонем.

Пасярод калідора проста з паветра з'явіўся мой зялёны сябар. Я аж за сэрца схапіўся. Але Афоня супакоіў мяне і сказаў:

— Я якраз выпрабоўваю новыя тэхналогіі тэлепартацыі. Хочаш паспрабаваць? Ну, канешне, я хацеў! Але Вікторыя Вячаславаўна! І я сказаў:

— Я абяцаў настаўніцы пазнаёміць яе з табой, ты не адмовіш?

Афоня запырэчыў:

— Толькі не цяпер! Толькі не цяпер! Табе тэрмінова трэба прымерыць кашулю з касмічнага атэлье!

Аказалася, Афоня замовіў для мяне адмысловую вопратку для тэлепартацыі. Мы схаваліся на пажарнай лесвіцы, я апрануўся, і ён навучыў мяне тэлепартавацца.

Я мог без цяжкасцей завітваць да Каці і заляцацца да яе. А Вікторыя Вячаславаўна, на жаль, думае, што я фантазёр і летуценнік. Нічога, калі-небудзь я ўсё-такі пазнаёмлю яе з Афонем, і яна паверыць, што ён існуе!

Мікіта Балюк,
6 клас, гімназія-інтэрнат, г. Мядзел

Анхела Эспіноса

Ёй

Я хачу напісаць сцісла
І выразна
Пра тую, хто задае пытанні,
З іншага боку люстэрка;
Пра тую, хто з'ядае мае словы,
Калі ежа даўно скончылася,
А гарбата падманвае мяне
(Але не яе);
Пра тую, хто трымае мяне моцна за руку,
Не адпускае з горада,
Не адпускае з кватэры,
Не адпускае з галавы,
Не ад рэўнасці,
Ад нянавісці.
Я хачу напісаць пару слоў пра яе,
І яе чырвоны шалік,
І маю шыю.
А тут пустаслоўе,
І не атрымліваецца
Патлумачыць,
Чаму яна жыве са мной,
А я з ёй пакрысе паміраю.

Адчуваеш? Зямля прачынаецца сёння не тая
Адчуваеш? Паветра густое, а зграбнасць чужая.
Пачытай, як знікаюць са сказаў пяшчотныя словы,
Паглядзі, як над намі ляцяць палымяныя совы...
А ці помніш яшчэ маладосць далікатнага твару?
Калі й вернецца колісь любоў — патрабуе ахвяраў.
Падаецца, святло канчаткова сыходзіць са свету,
Выпівайма, топ âте, ды хоць з Мнемазіны, хоць з Леты!
Ціха! Чуеш? Заўчасная смерць, быццам цалкам жывая,
Навальнічным настойлівым голасам мне паўтарае:
«Зразумей: гэтым разам святую мяжу перасекла,
І ніхто па цябе, дарагая, не спусціцца ў пекла».
Адчуваеш, як снег будзе брудным наступнай зімою?
Не сыходзь, не ўмірай, не ўлятай, заставайся са мною!

Зімовая песня пра каханне

Якая сумная зіма! Якая брудная зіма!
І шэры снег, і шэры твар, і шэры ты... Мяне няма!
Якая светлая зіма! Якая ціхая зіма!
А без цябе які спакой!.. Якая чыстая турма!
Якая цёплая зіма! Якая дзіўная зіма!
Калісьці ты кахаў мяне: лічы, жыла я недарма!
Якая доўгая зіма! Якая нудная зіма!
Увесну вернешся сюды? Наўрад ці выжыву сама.

Анхела Эспіноса — беларуская паэтка з Іспаніі. Нарадзілася ў Малазе ў 1993 годзе. Пачала пісаць па-беларуску, бо сэрца на-прасіла аб гэтым пасля доўгага шляху самапошукаў.

Цуд

*Il me semble que la misère serait
moins pénible au soleil**
(C. Aznavour)

Бывае, часам і спяваюць сцены
Для самых недаверлівых вушэй:
У хаце закаханых сірэны,
У горадзе гукае салавей.
Душа сама паўсюль свой чуд шукае,
Але душы прэрэчыць галава...
Перазімуе ружа маладая,
І з-пад асфальту вырасце трава.
О лістапад, зялёнае каханне!
О залаты, о восеньскі настрой!
Народзімся пасля гадоў чакання
На гэтым свеце, сонца, мы з табой!

*Мне здаецца, любая бяда робіцца меней цяжкай пад сонцам (Ш. Азнавур)

Мікола Чарняўскі

На Новы год, на Новы год...

Як ужо з нейкага часу павялося ў нашай сям'і, першай пра тое, што парá ставіць ёлку, пачынала нагадваць унучка Ангелінка. Яна сама кожны раз спраўна падахвочвалася прыбіраць яе. Мне давяралася толькі дастаць з антрэ-соляў картонныя каробкі, дзе чакалі свайго «выхаду» з надакучлівай цемры на калючае духмянае голле навагодняй красуні рознакаляровыя шары, шышкі, ліхтарыкі, мядзведзікі, зайчыкі ды лісічкі, пасмачкі «дожджыку», сняжынкi і шматкі ваты, ланцужкі гірлянд, зіхатлівая зорка, каб загарэцца на ёлцы сотнямі агеньчыкаў, мігатліва заіскрыцца, падарыць сваю навагоднюю казку.

На гэты раз я таксама зняў з верхатуры антрэсоляў і асцярожна апусціў каробку за каробкай долу, паставіў каля падножжа ёлкі, а ўнучка, задаволена ўсміхаючыся, пачала даставаць адтуль цацкі і далікатна чапляць іх на гнуткія галінкі лапушыстай ялінкі. Я ведаў, што яна за вечар прыбярэ навагоднюю госцю вельмі

вынаходліва, і стаяць ёлка будзе ў кватэры да самага дня яе нараджэння — да старога Новага года, а там нават — і далей.

Заўчаснае «старэнне» ёлцы не пагражала: бацькі вырашылі паслухацца заступнікаў прыроды і замест лясной прынеслі ў дом штучную ялінку. Не менш кашлатую і прывабную, чым ранейшыя, натуральныя.

— Дзед, а ці прыгожаю была ёлка, якую ставілі ў вашым доме, калі ты быў малы? — раскінуўшы па галінках пасмачкі зіхатлівага «дожджыку», раптам спытала Ангеліна. — І як праходзіла свята ў тваёй школе? А якія падарункі прыносіў табе Дзед Мароз? Я дык на гэты раз яму замовіла новы планшэт. Не такі, як цяпер у мяне, а больш круты. Як ты думаеш, прынясе ён мне яго ці не?

Канешне, унучка хітравала, бо магла не сумнявацца: прынясе!

А што я мог сказаць ёй? Чым пахваліцца ці здзівіць? Унучка шмат у што не верыла, лічыла, я выдумляю, прыгадваючы калі-нікалі нейкія моманты са свайго дзяцінства. «Як жа вы жылі? Без тэліка, электрычнасці, тэлефона і мабільнікаў, нават кнігу пачытаць вялікай радасцю было?» — ёй здавалася ўсё пачутае неверагодна, якая межавала з дзікунствам.

Мабыць, за выдумку прыняла яна і мой успамін пра Новы год у нашай школе.

Як памятаю, у нашай хаце ёлку ніколі не ставілі. Рэдка ў каго з вяскоўцаў можна было ўбачыць яе, прыбраную, сапраўды святочную, не такую, як у лесе. Па-першае, каб пацешыць ёю дзяцей, трэба было з'ездзіць у лес па гэтую самую ялінку. А яно ж — за добры дзясяткі кіламетраў, бо нашай мясціне чамусьці найболей пашанцавала на балацэвіны ды на альховыя і лазняковыя зараснікі, чым на яловыя і хвойныя падлескі. Па-другое, не ў кожнай сям'і вяліся лішнія грошы, каб вымеркаваць на ўпрыгожванні для лясной красуні ды навагоднія прысмакі і падарункі. Хоць з нейкай аглядкай (свята ўсю ж рэлігійнае!), але ўсе рыхтаваліся, найбольш чакалі прыходу Каляд. Прыпасалася ў гаспадароў усё лепшае і смачнейшае з пачастункаў, тады можна было з «казою» пахадзіць па хатах, пакалядаваць.

З няхітрай замаўлянкай «Шчадрую, шчадрую, каўбасу чую...» я і сам, помню, з меншым братам Валодзем ды яшчэ з тым-сім з сяброў хадзіў у такія «святыя вечары» ад хаты да хаты, спяваў пад вокнамі вяскоўцаў, і нас не ўсюды, але запрашалі ў хату, частавалі гэтай самай каўбасой, а часам яшчэ нешта з сабою ў торбу клалі: «З’ясцё потым».

А як святкавалі Новы год ў школе? Напэўна, не схлушу, калі скажу: не надта шыкоўна, але ж па-свойму незвычайна і весела. Быў у нашай школе-сямігодцы адзін клас, вялікі, прасторны. У ім і праводзіліся ўсе школьныя святы. Сцягвалі адну да адной парты, клалі на іх гладка абгабляваныя дошкі, і гэты часовы памост станавіўся сцэнай. З посцілак сшывалі заслону, падвешвалі яе на шнуры пад столлю. Здаралася, заслона не вытрымлівала цяжару, зрывалася ў залу. На гэтай самаробнай сцэне спявалі, танцавалі, паказвалі драматычныя сцэнкі. Танцавальныя і спеўныя нумары выконвалі часцей за ўсё пад акампанемент вясковага музыканта-віртуоза Івана Майчыка.

Навагоднюю ёлку ставілі пасярод класа. Высокую, да самай столі. Фабрычных цацак на ёй было вельмі мала. Толькі дзе-нідзе зіхотка паблісквалі на галінках ёлкі прыдбаныя ў раённым універмагу шышкі, рыбка ды ліхтарыкі, павуцінкі рознакаляровага «дожджыку». Найчасцей абыходзіліся самаробкамі. Іх выштукоўвалі самі настаўнікі і вучні старэйшых класаў на ўроках працы. З рознакаляровай паперы клеілі гірлянды, рабілі выцінанкі. Хто якія ўмеў. Найболей жа прываблівалі наша вока падвешаныя за хвосцікі абгортка карамелькі; зубчатая, як шасцярэнькі, круглячкі пячэння; дзіўныя цукеркі з мядзведзікамі на абгортках, якія называліся шакаладнымі. Гэта была наша мара — пакаштаваць такую, бо апрача «падушчак» у вясковай краме іншых купіць не маглі.

Падзівіцца на школьную ёлку, а найболей, мусіць, паслухаць «канцэрт» школьных артыстаў, сваіх дзяцей і ўнукаў, заўсёды прыходзілі вясковыя жанчыны. А мы, узяўшыся за рукі, тоўпіліся вакол ёлкі, станавіліся ў карагод, спявалі пра ёлачку, якая да нас на свята прыйшла. За Дзеда Мароза быў сам дырэктар школы Несцер Міхайлавіч. Убор яго не вызначаўся асаблівай самавітасцю: доўгі кажух, барада і вусы з кужалю і ваты, шапка, аздобленая аўчынай, сукаваты кій у адной руцэ, а ў другой — звычайная торба.

Кожны з нас імкнуўся трапіць на ёлку, бо ведалі: будзе падарунак. Хоць які, ды будзе. Каму з нас не хацелася разгарнуць самаробны кулёк, дзе можна было знайсці са жменьку цукерак, нават парачку тых, з мядзведзікамі на абгортцы, некалькі штучак пячэння, яшчэ сёе-тое з прысмакаў. Трапляліся нават аладкі-самапечкі,

пасыпаня дробкамі цукру: іх выпякаў дома нехта з настаўнікаў. Магчыма, тая ж Людміла Іванаўна, жонка нашага дырэктара школы, якая вяла ў нас урокі батанікі.

Не ўсе навагоднія ёлкі помняцца да драбніц, але той, святочны ранішнік 1954 года, застаўся ў маёй памяці на ўсё жыццё. Чаму?

У той раз рэй каля ёлкі, апранутая пад Снягурку, вяла наша добрая і мілая Аляксандра Францаўна.

— Можа, хто праспявае ці раскажа верш? — звярнулася настаўніца да нас, чацвёртакласнікаў. — Хто хоча пачастунак? — І яна паказала на цукеркі, што прывабна звісали з галінак ёлкі.

Як было адмовіцца ад такой спакусы? Я хуценька зрабіў крок бліжэй да ёлкі:

— Я раскажу верш пра Дзеда Мароза.

— Пра Дзеда Мароза? — перапытала Аляксандра Францаўна. — Давай, Коля, раскажы. Няхай наш Дзед Мароз паслухае яго. Толькі не спяшайся, раскажвай, як на ўроку.

І я прачытаў верш Якуба-Коласа «Дзед-госць», надрукаваны ў нашых чытанках:

Ходзіць дзед белабароды
Полям, лесам, пералескам,
Засцілае рэчкі лёдам,
Брыльянцістым снежным блескам...

Усе запляскалі, а наш Дзед Мароз зняў з галінкі прыгожую цукерку і падаў мне. Яшчэ адну зняла з ёлкі Аляксандра Францаўна. Мабыць, ведаючы, што я рос сіра-той і дома мяне ніхто асабліва не песціў, яна раптам прытуліла мяне да сябе, з пяшчотаю правяла рукою па маёй стрыжанай галаве, прамовіла з цёплай ус-мешкай — голасна, каб чулі ўсе:

— Малайчына, Коля! Каб усе ў класе вучыліся так, як ты, не было б ніякага гора з вучобай, я толькі б радавалася.

Я сарамліва ўціснуў галаву ў плечы, прыняў ад яе цукерку, краем вока заўважыў, як зашапталіся прысутныя вясцоўкі, прыязна паглядзелі ў мой бок: не ўсіх жа вуч-няў гэтак хваляць настаўнікі!

Не скажу, каб прылюдная пахвала настаўніцы асабліва ўскалыхнула мяне, але ўсё ж не пакінула абыякавым да яе. Я зразумеў: калі пахвалілі — значыць, я варты гэтага, значыць, я — о-го-го!

Кажуць, пад Новы год здараюцца самыя нечаканыя неверагоднасці. Нешта такое адбылося і са мной, а дакладней — з маёй вучобай. Яна ў мяне раптам чамусьці пайшла не ў той бок, паехала па нахіленай уніз. Ранейшыя чацвёркі ды пяцёркі (вышэйшыя на той час адзнакі) па ўсіх прадметах у трэцяй чвэрці пачалі ператварацца ў тройкі, а часам — і ў двойкі.

— Каб ведала, што ўсё пойдзе так, ні за што б не павярнуўся язык пахваліць цябе! Што стала з табою, Коля? — не хавала свайго расчаравання Аляксандра Францаўна, падняўшы мяне на ўроку і ставячы ў дзённік чарговую не дужа высо-кай вартасці адзнаку. Я ж вінавата апускаў вочы, не ведаў, што сказаць ёй.

Праўда, я праз нейкі час спахапіўся, узяў сябе ў рукі, і ў пяты клас яна выпус-ціла мяне з тымі адзнакамі, за якія не было сорамна ні мне, ні ёй.

А я, дзякуючы той навагодняй ёлцы майго школьнага маленства, зразумеў: не заўсёды людзям пахвала бывае на карысць. Няхай сабе і заслужаная.

Што датычыцца падарунка, які заказала Дзеду Марозу ў навагодні вечар унуч-ка Ангелінка, то ён не пакрыўдзіў яе, прынёс ноччу і паклаў пад ёлкаю той «круты планшэт». Не прамінуўшы нагадаць: «За выдатную вучобу».

Мяне ж адно ўсцешвае: ёсць што ўспомніць ды лішні раз без усялякай крыў-ды ўсміхнуцца той незвычайна-незваротнай навагодняй казцы і не дужа вясё-лай прыгодзе, таму незабыўнаму дзіву-цуду... не ў той бок. Успомніць і, як тады, у далёкім ужо маленстве, паверыць: «На Новы год, на Новы год — дзівос і радасці багата. Калі ж без ёлкі, без прыгод, без карагода, — хіба ж свята?!»

Заснавальнік
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда»

Галоўны рэдактар
Кацярына Вячаславаўна Захарэвіч

Рэдакцыйная калегія:
Іна Віннік, Алесь Бадак, Ірына Буторына, Валерый Гапееў,
Кацярына Глухоўская, Мікалай Грынько, Алесь Дуброўскі,
Уладзімір Ліпскі, Уладзімір Мазго, Алена Масла, Міхаіл
Мірончык, Кацярына Мядзведзева, Вікторыя Мянанава,
Вольга Праскаловіч, Наталля Пшанічная, Людміла
Рублеўская, Вольга Русілка, Алена Руцкая, Таццяна Сівец,
Раіса Сідарэнка, Святлана Сітнік, Аляксей Чарота, Таццяна
Швед, Віктар Яжык.

Адрас рэдакцыі
Юрыдычны адрас:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.
info@zvyazda.minsk.by
Тэл./факс: 8 (017) 287-19-19.

Паштовы адрас:
Рэспубліка Беларусь, 220005, г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 39.
bjarozka@zviazda.by
http://www.maladost.lim.by/berezka
Тэл.: 8 (017) 284-85-24;
8 (017) 284-41-88.

Падпісныя індэксы:
74822 — індывідуальны
74888 — індывідуальны льготны для членаў БРПА
748222 — ведамасны
74879 — ведамасны льготны для ўстаноў адукацыі і культуры

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 210 ад 23.04.2013, выдадзенае
Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч Сухарукаў

Рэдактары:
С. М. Курганова, М. М. Ізаітка
Мастацкі рэдактар:
Я. Д. Ваховіч
Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
Г. К. Кірэенка
Камп'ютарны набор:
А. Г. Кахноўская
Стылістычны рэдактар:
Г. І. Верабей

Падпісана да друку 14.12.2017 г.
Фармат 60x84 1/8. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 5,58. Ул.-выд. арк. 5,34.
Тыраж 696 экз. Заказ

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«БудМедыяПраект»
ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,
вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь

© РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», 2017

- 02 Дайджэст. Бі, ці бяжы, ці... здзіўляй
- 04 Калумністыка. Мае дарагія перашкоды
- 06 Калумністыка. Рэагенты жыцця
- 07 Калумністыка. Цяжар любові
- 08 3 апошняй парты. Музей школы № 157
прадстаўляе...
- 10 Гісторыя поспеху. Віктар Жыбуль. Пра
літаратуру, слэмы і паэтычныя гульні
- 14 Hist. 10 рэчаў, якім варта павучыцца ў нашых
продкаў
- 16 Незапыленае. Гаючы музей
- 18 Сітуацыя плюс. Рэакцыянер Марк
Міраслававіч
- 22 Практыкум. Светапогляд і светаўспрыманне
герояў у фэнтэзійных тэкстах
- 26 Level 80. Офісны планктон, дзверы і кнопкі
- 28 Гіт-zone. Музычныя сусветы
- 30 Бел. літ. Іншы бок подзвігу
- 33 Школа журналістыкі. Складаныя з'явы —
простымі словамі
- 35 Верасок. Паэзія
- 39 Верасок. Проза. Прышэлец у гімназіі
- 41 Літаратурныя старонкі. Паэзія.
Анхела Эспіноса
- 43 Літаратурныя старонкі. Проза. Мікола
Чарняўскі. На Новы год, на Новы год...

Тэма наступнага нумара — «Адрознасць».

«Нашы Руіны»

Аўтарскі праект Уладзіміра Цвіркі

Гродзенская вобласць, Мастоўскі раён, вёска Шчэчыцы.
Капліца-пахавальня Яблонскіх, 1736 год.

У кожным нумары часопісаў «Малодосць» і «Бярозка». Поўны камплект выяў будзе мець той, хто чытае абодва выданні.

БрамаМар-юні — літаратурны конкурс для школьнікаў.
Намінацыі: «Проза», «Паэзія».

З 1 снежня да 28 лютага твае творы чакваюць па адрасе:

bramamar2017@gmail.com.

Ключ ад Брамы Мар — у тваіх руках.

Падрабязнасці — на сайце часопіса «Бярозка».

ISSN 0320-7579

9 770320 757007

EAC

17 0 12